

Monedes de jaciments i troballes fortuïtes al Museu Arqueològic Municipal d'Alcoi

IMMACULADA GARRIGÓS I ALBERT*; JUDITH SANTOS-OLMO SANTAMARÍA**

Aquest treball correspon a l'estudi de les monedes dipositades al Museu Arqueològic Municipal d'Alcoi, Camil Visedo Moltó, aparegudes en excavacions, prospeccions o bé troballes fortuïtes realitzades per particulars i donades a la institució. La característica fonamental d'aquest conjunt és que coneixem el lloc de procedència de les peces. El lot presentat abraça totes les èpoques, des de l'antiguitat fins al s. XX.

Paraules clau: monedes; jaciments; excavacions; troballes fortuïtes.

El actual trabajo corresponde al estudio de las monedas depositadas en el Museu Arqueològic Municipal d'Alcoi, Camil Visedo Moltó, aparecidas en excavaciones, prospecciones o bien hallazgos fortuitos realizados por particulares y donadas a la institución. La característica fundamental de este conjunto es que conocemos el lugar de procedencia de las piezas. El lote presentado abarca todas las épocas, desde la Antigüedad hasta el s. XX.

Palabras clave: monedas; yacimientos; excavaciones; hallazgos fortuitos.

Some coins from archaeological sites and serendipity finds by individuals held at the Alcoy Municipal Archaeological Museum

This piece of work deals with the study of the collection of coins held at the "Camil Visedo Moltó" Alcoy Municipal Archaeological Museum, all of them found in several excavations and surveys and also due to serendipity or chance findings by private individuals which were donated to this institution. The fundamental feature of this set of coins is the fact that the source and origin is known to us. The contents of this numismatic set encompasses all periods, ranging from Ancient Times up to the XX Century.

Key words: coins; archaeological sites; excavations, serendipity or chance findings.

I. INTRODUCCIÓ

Des de fa uns anys i amb la intenció de donar a conèixer els fons numismàtics del Museu Arqueològic Municipal d'Alcoi (MAMA)¹ hem realitzat diverses publicacions sobre les monedes dipositades en aquest (Garrigós i Mellado, 2004 i 2008-2009; Mellado i Garrigós, 2008; Garrigós i Santos-Olmo, 2010 i 2011; Santos-Olmo i Garrigós, 2012). En aquest cas estudiarem les peces amb procedència, és a dir, aquelles aparegudes a les excavacions efectuades durant els últims anys al nucli urbà d'Alcoi, o bé a les prospeccions dutes a terme per investigadors de diverses universitats per aprofundir en l'estudi del territori.

Cal destacar l'existència de monedes d'excavacions antigues com són les del Cabeçó de Mariola, el Castellar, l'Horta Major, la Serreta o el Xarpolar. En alguns casos es tracta d'un exemplar, però en altres hi trobem un conjunt

destacat de peces com és el cas de les de la Serreta ja estudiades per una de nosaltres (Garrigós i Mellado, 2004) o les del Xarpolar, de les quals vam realitzar també un breu estudi (Mellado i Garrigós, 2008).

Així mateix, existeixen monedes que han estat dipositades al MAMA gràcies a particulars que les han trobades de manera fortuïta i han facilitat la informació del lloc on van aparèixer. Volem, per tant, donar a conèixer aquestes peces que no han estat estudiades amb anterioritat i fer un breu repàs d'aquells exemplars que s'han esmentat en altres publicacions, però no consten als fons del Museu.

II. RECORREGUT BIBLIOGRÀFIC DEL MATERIAL NUMISMÀTIC

Fer un estudi detallat de les monedes aparegudes a les comarques de l'antiga Contestània ibèrica, és una tasca si més no una mica complicada. I és així perquè pel que fa a les prospeccions o excavacions actuals, potser és senzill identificar els llocs d'aparició de les troballes numismàtiques i el dipòsit actual d'aquests materials. Tanmateix, la cosa canvia i es complica quan parlem de treballs d'exca-

* immagarrigos@gmail.com

** judithalcoy@hotmail.com

Rebut: 9-02-2015. Acceptat: 26-03-2015.

vací antic. Una de les maneres de conèixer d'on provenen i on podrien estar –almenys fa algunes dècades– aquests materials, són les publicacions realitzades amb anterioritat.

Un exemple el trobem en un jaciment tan destacat com és el Cabeçó de Mariola, del qual Ripollès (1980: 61) esmenta vuit monedes, on especifica que quatre d'aquestes són d'Arse/Sagunt, un as republicà, una moneda autònoma de *Saitabi*, i dues peces més, una de Tiberi i l'altra de Claudi. La informació l'extreu de Visado (1959: 71), però actualment no sabem on poden estar. Convé destacar que Ripollès en una altra publicació (2007: 90) enumera també l'existència d'exemplars de la seca contestana de *Saitabi* al racó de Mariola (Alfafara) i a la Querola (Cocentaina) que Visado (1959: 72) ja esmentava i que posteriorment recopilà ell també (Ripollès, 1980: 61). A banda d'això, es coneix l'existència d'una peça d'aquesta seca al castell de Penàguila (Grau, 2002: 321).

En relació amb el poblat ibèric del Xarpolar, Visado (1959: 73-74) parla d'una moneda ibèrica de bronze de *Castulo*, que sembla ser que s'hi va trobar de manera casual. Cal destacar que del jaciment es coneixen més exemplars, la majoria dels quals són emissions foranes de la República romana, mentre que n'hi ha algunes d'indígenes, l'anomenada de *Castulo* i un as de *Saitabi* (Mellado i Garrigós, 2008).

De la Serreta, el jaciment per antonomàsia de la zona,

s'han realitzat estudis diversos en els últims anys sobre els materials apareguts allí (entre els quals, les troballes numismàtiques), així com de les excavacions efectuades. Respecte al tema monetari, s'ha de recordar que n'hi ha publicacions des d'antic de Visado (1922a: 10; 1922b: 6; 1959: 67-68), Mateu (1972), Llobregat (1972: 138) o Ripollès (1980: 117-121), on ja hi ha constància de les troballes. Tanmateix, fa uns anys es va realitzar un estudi en profunditat de les existents fins al moment als fons del museu, de les quals tractarem però no analitzarem per haver-hi ja un treball acurat al qual remetem (Garrigós i Mellado, 2004).

Destaquem també l'existència d'altres publicacions on es parla amb detall dels assentaments estudiats, així com de l'aparició d'algun exemplar numismàtic durant els treballs. Aquests serien els casos de la Falguera (Hurtado, 2006), Fontanelles (Torregrosa, 1996) o del jaciment urbà d'Horta Major (González Villaescusa, 2001), tots tres amb bronzes del s. III dC, dos dels quals són de Claudi II i l'altre d'aquest mateix emperador o bé de l'anterior, Gal·liè.

Per altra banda, i per a finalitzar aquest recorregut bibliogràfic, cal dir que de l'assentament del Castellar disposem de diversos estudis, especialment ceràmics, que estan donant a conèixer millor la tipologia i cronologia dels materials existents. Pel que fa a l'àmbit numismàtic, cal destacar les publicacions sobre exemplars islàmics de C. Doménech

JACIMENT	ANT.	MED.	MOD.	CONT.	TOTAL	%
Alcoi. Nucli urbà						
-Batoi (c/ el Xop)				1	1	0,67
-Horta Major-Caseta Català	1				1	0,67
Recinte emmurallat						
LA VILA				7	7	4,73
- MAMA				1	1	0,67
RAVAL VELL			13	36	49	33,12
- Torre de Riquer				10	10	6,76
AC-62	1				1	0,67
Cabeçó de Mariola	2		1		3	2,04
Camí de les Hortes	1			1	2	1,36
Castellar, El	1	5			6	4,06
Cofre, El	1				1	0,67
Cova del Vinalopó			1		1	0,67
Falguera, La	1				1	0,67
Fontanelles	1				1	0,67
Olivar dels Jordans			1		1	0,67
Planes			1		1	0,67
Poble Nou de Sant Rafael	1				1	0,67
Serreta, La	52				52	35,14
Xarpolar, El	8				8	5,42
TOTAL	70	5	17	56	148	
%	47,30	3,38	11,48	37,84		100

Figura 1. Quadre-resum general de les troballes per jaciments.

(1995 i 2003), on esmenta l'aparició de dues peces fatimites –una de les quals és d'al-Ḥākim–, una altra frustra que adscriu a època taifa i un felús del qual no disposem de data ni seca, que podria pertànyer a l'emirat (1995: 289 i 294), així com de la moneda cristiana publicada per Torró (1981: 85).

III. APROXIMACIÓ AL CONJUNT NUMISMÀTIC

En aquest apartat volem fer un breu recorregut de la massa monetària existent per períodes i jaciments. Segons hi podem observar (fig. 1) predominen les monedes d'època antiga (47,30%), seguides per les contemporànies (37,84%) i amb un nombre prou reduït pel que fa a les de moderna (11,48%) i especialment medieval (3,38%), on les peces estudiades són gairebé il·lustratives. Hem de tenir en compte que alguns dels exemplars estudiats son fruit de troballes fortuites, com ja hem comentat, però la gran majoria provenen d'excavacions recents i antigues. Entre les intervencions arqueològiques, cal destacar les dutes a terme durant els últims anys al nucli antic d'Alcoi durant les obres de reurbanització, que han proporcionat un nombre considerable de monedes dels segles XIX i XX, sobretot a la zona del Raval Vell. En l'altre costat, destacar les aparegudes a l'enclavament de la Serreta, que representen el 74,28% dels exemplars d'època antiga, seguits pels del Xarpolar, amb l'11,43%, una diferència prou notable pel que fa a abastiment. Si més no, convé recordar que parlem de moments diferents dins aquest període.

De l'època medieval el nombre de peces és ínfim, tan sols el 3,38% del total assenyalat, quantitat gairebé inexistent en comparació amb la resta de períodes històrics, ja que tant sols disposem de 5 exemplars, tres dels quals són islàmics i uns altres dos cristians. Per a l'etapa històrica posterior, disposem de 17 monedes on predominen les de Felip III i Felip IV; aquests dos monarques representen el 52,95% de les peces per a l'època moderna. En últim terme, dispo-

sem de 56 exemplars per als segles XIX i XX (fig. 2), alguns dels quals estan en mal estat i, per tant, indeterminats; tanmateix, preval l'existència de monedes del Govern Provisional, amb el 42,85%, per a un període tan breu, seguides de les d'Alfons XII.

IV. DESCRIPCIÓ I CATÀLEG

En aquest apartat fem una xicoteta explicació dels enclavaments estudiats (fig. 3) tot basant-nos en les publicacions existents, encara que en alguns casos no ha estat possible estendre'ns a causa de la poca o nul·la informació sobre aquests. Els jaciments es complementen amb el catàleg de les peces aparegudes en aquests, on hem utilitzat el mateix sistema de descripció que en publicacions anteriors.

IV.1. ALCOI – NUCLI URBÀ

Batoi (Alcoi)

Barri situat al sud-oest de la ciutat d'Alcoi, es troba travessat per la carretera CV-794 Alcoi-Banyeres. A la seua zona nord trobem els jaciments de l'Olivar dels Jordans i del Castellar, tots dos relacionats entre sí i cronològicament adscrits a l'època andalusina. Per l'octubre de 2009, Josep Ivars va fer entrega al Museu d'Alcoi d'una moneda que havia trobat de forma casual a la carretera que travessa Batoi, passat el c/ El Xop.

1. ISABEL II. ½ cèntim d'escut. JUBIA. 1866-68

A.- [isabel II] POR LA GRACIA DE DIOS [y la const., 186-], cap de la reina a la dreta.

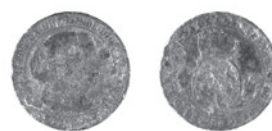
R.- [reina d]E LAS [españās], [med]IO CENTIMO DE ESC[udo], escut ovalat coronat amb castells i lleons, al mig escussó de Borbó, sota branques de llorer i OM.

1,26/ 15,9/ 12

Calicó, Isabel II, tipus 170, núms. 672-674

Inv.: 715/09.

Bibl.: Inèdita

Horta Major - Caseta Català (Alcoi)

Enclavament situat a la part sud-occidental del nucli urbà d'Alcoi, del qual es desconeix l'extensió. Cal destacar l'aparició d'estructures associades, així com esmentar la de carreus amb relleus que devien formar part d'un possible monument funerari. El lloc ha estat catalogat com a hàbi-

Períodes	Total	%
s. XIX		
- Ferran VII	1	1,79
- Isabel II	5	8,93
- Govern Provisional	24	42,85
- Alfons XII	8	14,28
s. XX		
- II República	2	3,57
- Dictadura de Franco	3	5,36
- Joan Carles I	3	5,36
Estrangeres	1	1,79
Indeterminades	9	16,07
TOTAL	56	100

Figura 2. Quadre-resum monedes època contemporània.

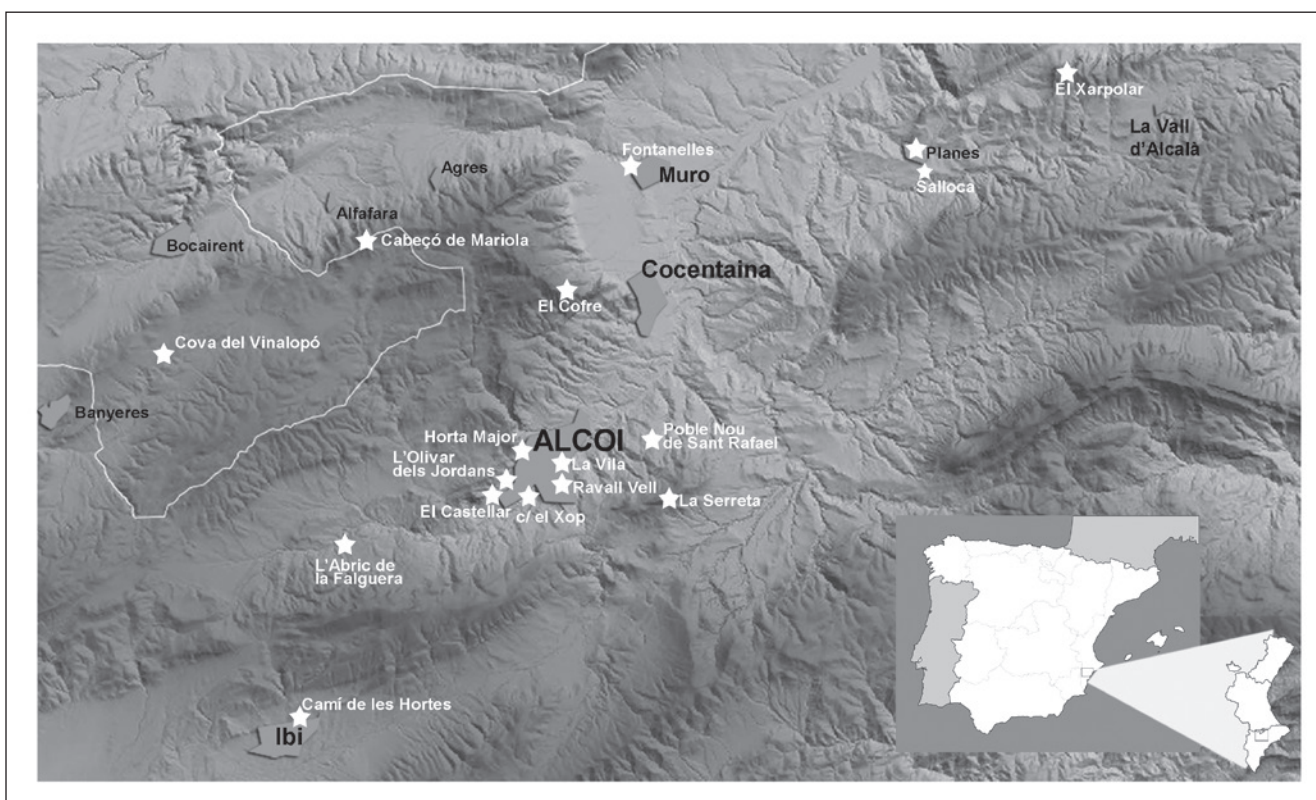

Figura 3. Mapa de la zona àmbit d'estudi i jaciments amb troballes numismàtiques.

tat i necròpolis, descrit i analitzat en diverses ocasions, a les quals remetem per a més detalls (Torró, 1983 i 1984; Vicens Petit, 1988-89; Abad, 2000; González Villaescusa, 2001; Grau, 2002; Segura i Quereda, 2006; Grau i Garrigós, 2007). Durant la dècada dels anys vint del segle passat, a la partida de l'Horta Major i amb motiu de la construcció d'uns habitatges, hi van aparèixer les restes d'una necròpolis d'època romana excavada per Visedo. Anys després (1933, 1949, 1975 i 1976), noves obres realitzades a la zona van traure a la llum nous vestigis a la part alta i pròxims a la Caseta Català, que van permetre conèixer l'ocupació continuada en el temps d'aquesta àrea, en especial durant les èpoques ibèrica i romana. Aquest fet ha estat documentat fa uns anys per la intervenció duta a terme al carrer Perú, on van aparèixer una sèrie de sitges de cronologia tardana (segona meitat del s. VI i principis del VII dC), potser associades a una zona d'hàbitat o bé a un context funerari sempre relacionat amb l'extens jaciment de l'Horta Major, on també van aparèixer materials d'època ibèrica sense context arqueològic i en posició secundària vinculats possiblement a un assentament d'època plena al voltant de la Caseta Català (Segura i Quereda, 2006: 150-152). Entre els materials identificats per Visedo, s'esmenta la troballa d'una moneda que podria pertànyer a finals del s. III o inicis del IV dC, que es troba molt mal conservada (González Villaescusa, 2001: 288).

2. GAL·LIÈ o CLAUDI II. Antoninià? ROMA. 260-270 dC

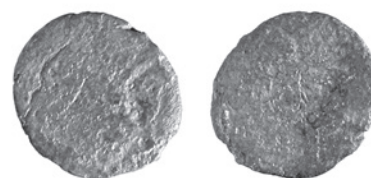
A.- Il·legible. Cap d'emperador a la dreta.

R.- Il·legible.

5,99/ 23/ -

Inv.: 2.431.

Bibl.: González Villaescusa, 2001.

Recinte emmurallat (Alcoi)

El 1256 es va promulgar la Carta de Poblament d'Alcoi, que es convertirà en ciutat fronterera i punt estratègic en el control de les vies de comunicació entre les poblacions de València i Alacant o Villena. L'original nucli urbà, anomenat la Vila, estava dissenyat com una retícula adaptada al traçat ortogonal típic en la fundació de nuclis urbans de nova planta durant la Reconquesta, encara que en el cas

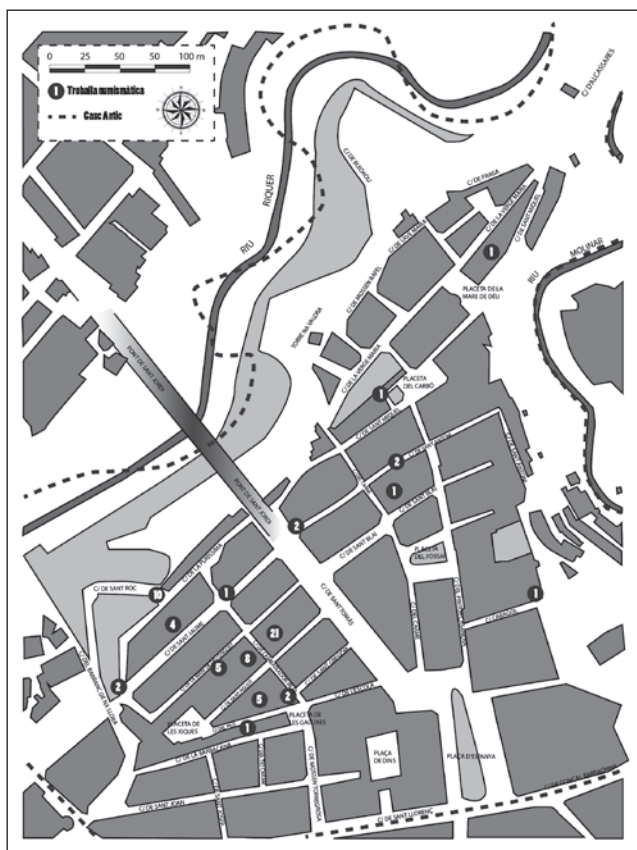

Figura 4. Plànol del nucli urbà d'Alcoi, de la Vila i el Raval Vell, amb el nombre de troballes numismàtiques.

d'Alcoi es va haver d'adaptar a la seua accidentada orografia (Dávila, 2006: 126). Menys de cinquanta anys després, l'any 1304, la ciutat es veu en la necessitat de construir un eixample fortificat annex a la Vila, a causa tant d'un creixement demogràfic com per reforçar la zona entre el barranc de Na Lloba i la muralla occidental (Bañó i Dávila, 2006: 148-149).

A partir de la segona meitat dels anys noranta del segle XX, s'inicia a la Vila i el Raval Vell una reurbanització completa (fig. 4), que comporta l'enderrocament d'un gran nombre d'edificis a la zona. Atés que aquesta àrea pertany al nucli antic d'Alcoi –afectat per la declaració de Conjunt Històric-Artístic, per la declaració de Bé d'Interès Cultural i per la normativa urbanística municipal–, es fa necessària una intervenció arqueològica prèvia a l'execució de les obres, per la qual cosa a partir de 1998 i fins a 2007 es van efectuar un total de 25 actuacions arqueològiques a la Vila i el Raval Vell (Torró i Segura, 2008-2009: 7-8).

La Vila (Alcoi)

A la zona de la Vila es van realitzar un total de 17 intervencions arqueològiques –incloses les dues excavacions a la torre de Na Valora– que van aportar un gran nombre de

restes materials, entre les quals van documentar-se un total de 7 peces numismàtiques, a les quals cal afegir la que va aparèixer durant les obres de remodelació del Museu Arqueològic. Concretament al solar ubicat entre els carrers Sant Blai, Pintor Casanova, el Carme i Sant Antoni, es va trobar en un sòl compost per lloses de pedra arenosa una moneda de 10 cèntims del Govern Provisional (núm. 5) (García i Busquier, 2008-2009: 93). Per altra banda, al carrer Sant Tomàs, al rebliment d'un desguàs, es van localitzar dues peces més, mig cèntim d'Isabel II (núm. 3) i 5 cèntims del Govern Provisional (núm. 6). Així mateix al carrer Sant Antoni, els treballs arqueològics van aportar dues monedes d'1 pesseta de la II República datades en 1937 (núms. 7 i 8), mentre que al carrer Caragol núm. 18, durant un sondatge en què va quedar al descobert un nivell de terres obscures amb possible mescla de cendres i fragments de ceràmica moderna (Guillem, 2007: 45 i 95), hi va aparèixer una peça que pel mal estat en què es trobava, no hem pogut adscriure a cap emissor, però per les característiques, pensem que és d'època contemporània (núm. 9). Per altra banda, a l'immoble 2 de la zona central del solar annex a l'antic Hospital dels Desemparats i durant el sondatge 4, que travessava un estrat reblit d'abundants restes ceràmiques d'època contemporània, va aparèixer una moneda fragmentada de mig cèntim d'escut d'Isabel II (núm. 4) (Segura, 2007: 13; 2008-2009: 124).

3. ISABEL II. ½ cèntim d'escut. MADRID. 1866

A.- [isabel II por la gracia de dios y la const., 1866], cap de la reina a la dreta.

R.- [reina de las españas, medio céntimo de escudo], escut ovalat coronat amb castells i lleons, al mig escussó de Borbó, sota branques de llorer.

1,19/ 15,8/ 12

Calicó, Isabel II, tipus 171, núms. 675

Inv.: 753/09.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: St. Tomàs, Q. 6, Ca 2, rebliment desguàs

4. ISABEL II. ½ cèntim d'escut. BARCELONA, JUBIA, MADRID, SEGÒVIA o SEVILLA. 1866-1868

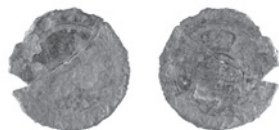
A.- [isabel II por la gracia de dios y la const., 186-], cap de la reina a la dreta.

R.- [reina de las españas, medio céntimo de escudo], escut ovalat coronat amb castells i lleons, al mig escussó de Borbó, sota branques de llorer i OM.

0,84/ 16,1/ 12

Calicó, Isabel II, tipus 169-173, núms. 669-680

Inv.: 1.402/06.
Bibl.: Inèdita
Jaciment: VMA 07

5. GOVERN PROVISIONAL. 10 cèntims. BARCELONA. 1870

A.- DIEZ [gra]MOS, [18]70, deessa asseguda cap a la dreta dins gràfila de punts.

R.- CIEN PIEZAS EN KILOG., [diez cé]NTIMOS, lleó sobre escut ovalat a la dreta, però el cap mirant a l'esquerra, a sota: OM.

8,22/ 30,2/ 7

Calicó, Gobierno Provisional, tipus 9, núm. 24

Inv.: 1.269/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: Excavació STB'07 13/09 UE 1006. c/ St. Blai, c/ Pintor Casanova c/ el Carme, c/ St. Antoni.

6. GOVERN PROVISIONAL. 5 cèntims. BARCELONA. 1870

A.- [cinco gramos, 1870], deessa asseguda cap a la dreta dins gràfila de punts.

R.- DOSCIEN[t]AS PIEZAS EN KILOG., [c]INC[o] CÉNTIMOS, lleó sobre escut ovalat a la dreta, però el cap mirant a l'esquerra, a sota: OM.

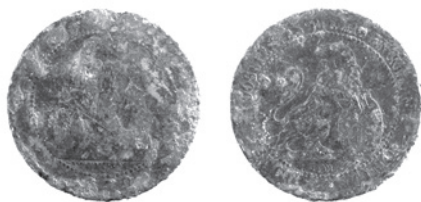
4,57/ 25,5/ 6

Calicó, Gobierno Provisional, tipus 10, núm. 25

Inv.: 754/09.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: St. Tomàs, Q. 6, Ca 2, rebliment desguàs

7. SEGONA REPÚBLICA. 1 pesseta. MADRID. 1937
A.- REPUBLICA ESPAÑOLA, bust femení a l'esquerra.

R.- 1 PESETA, 1937, raïm.

4,56/ 23,1/ 6

Calicó, Segunda República, tipus 2, núm. 2

Inv.: 1.327/06.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: c/ S.A, 23, UE 2307-12 A

8. SEGONA REPÚBLICA. 1 pesseta. MADRID. 1937

A.- REPUBLICA ESPAÑOLA, bust femení a l'esquerra.

R.- 1 PESETA, 1937, raïm.

4,98/ 23,1/ 6

Calicó, Segunda República, tipus 2, núm. 2

Inv.: 1.327-1/06.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: c/ S.A, 23, UE 2307-12 B

9. INDETERMINADA. Valor i seca indeterminades.

Contemporània

Anvers i revers il·legibles.

Coure?

1,92/ 23,5/ -

Inv.: 564/07

Bibl.: Inèdita

Jaciment: Caragol, 18 (Caragol'07, UE 1848-17)

Convé destacar que mitjançant les memòries existents de les diferents excavacions realitzades a la Vila, tenim constància de més monedes a la zona –que suposem que es troben encara amb la resta de materials arqueològics obtinguts a les intervencions–, però que no hem pogut localitzar. Es tractaria d'un total de 9 peces que passem a enumerar: 4 obtingudes a la Torre de Na Valora, de les quals dues no tindrien adscripció a causa de l'estat en què es van trobar,

mig cèntim d'escut d'Isabel II datat en 1868 i 5 cèntims d'Alfons XII (Torró, 2000b); al solar entre els carrers Sant Miquel, Sant Antoni i Pintor Casanova, quatre exemplars més –una moneda anglesa amb cronologia de la segona meitat del segle XX i la resta il·legibles– dels quals tres estaven en estrats de reblit d'escàs valor arqueològic per trobar-se el solar ple d'enderrocaments fruit de l'ensorrament dels immobles preexistents (López, Guillem i Barciela, 2008-2009: 98), mentre que la quarta peça es va trobar a l'habitatge 6 del carrer Sant Miquel núm. 26, en un mur de maçoneria irregular que servia de separació de les estances 1 i 2 (López, Guillem i Gomis, 2007: 32-33). Finalment, a la placeta del Fossar núm. 4, on originàriament hi havia hagut dos habitatges, va aparèixer un abocador datat entre finals del segle XVI i finals del XVII, on es va trobar una altra moneda (Valero, 2007: 11 i 15; 2008-2009: 84).

Museu Arqueològic Municipal d'Alcoi (MAMA)

La seu del MAMA es troba des de l'any 1945 ubicada a la Placeta del Carbó, a l'antic edifici de la Casa de la Vila, immoble ja documentat l'any 1572, quan el Consell Municipal el va adquirir per a traslladar-s'hi des de les seues dependències a esquenes de l'església de la Mare de Déu dels Desemparats que s'havien quedat insuficients (Segura, 2000: 160). Al llarg d'aquests quasi 450 anys l'edifici ha patit diferents ampliacions, reformes i remodelacions, l'última de les quals, dirigida per l'arquitecte J. Feduchi Benlliure, que es va realitzar entre 1985 i 1990 (temps en què la seu del Museu es va traslladar a un altre espai). Durant aquesta intervenció es van rehabilitar les façanes, sanejar les cobertes i reestructurar l'interior de l'immoble (Segura, 1992: 101; 2000: 163), moment en el qual va aparèixer una moneda d'època contemporània (núm. 10).

10. ALFONS XII. 10 cèntims. BARCELONA. 1879
A.- ALFONSO XII POR LA GRACIA DE DIOS, ·1879·, cap del rei nu a la dreta.
R.- REY CONSTL. DE ESPA[ña], DIEZ CÉNTIMOS, escut d'Espanya coronat, als costats fulles de roure, a sota: OM.
9,49/ 30,1/ 6
Calicó, Alfonso XII, tipus 14, núm. 69
Inv.: 1/09.
Bibl.: Inèdita

Raval Vell (Alcoi)

A la zona del Raval Vell es van efectuar un total de vuit intervencions arqueològiques, que van aportar una gran quantitat de material, entre el qual cal destacar diverses monedes que indiquem a continuació (fig. 5). Comencem per l'edifici núm. 6 del carrer Ambaixador Irles, on durant el sondatge 1 i a l'estança 3 s'hi van trobar dues monedes (Lajara i Pérez, 2006c), 1 pesseta de Franco de 1966 i una altra de Joan Carles I datada en 1975 (núms. 49 i 51). En segon lloc, trobem la zona compresa entre els carrers del Piló núms. del 2 al 14, Ambaixador Irles, del 3 al 7, i Sant Agustí núms. 21 al 41, on van aparèixer cinc peces. Dues d'aquestes s'ubicaven a l'anomenada estança 11 en estrats de rebliment, un ral de 2 de Ferran VII (núm. 23) sota el sòl de ciment i una segona peça que no s'ha pogut identificar (núm. 58) en una rasa del mur sud-est 2019. Davall del pis de l'estança 12 hi havia un estrat de rebliment on van aparèixer 10 cèntims del Govern Provisional (núm. 30). Quant a l'estança 14, hi van aparèixer les dues últimes monedes, mig cèntim d'escut d'Isabel II (núm. 25) sota l'enrajolat i l'altra en molt mal estat (núm. 20) en un estrat d'ensorrament al nord de l'estança amb abundant material ceràmic (Lajara i Pérez, 2006a: 39, 43, 47 i 49).

Seguidament, tractem la zona entre Sant Agustí, Ambaixador Irles i Mare de Déu d'Agost on també es van fer diferents sondatges que van aportar una gran quantitat de troballes numismàtiques. En un d'aquests van aparèixer 7 peces, una de les quals podria pertànyer a Felip III (núm. 11) i haver estat ressegellada durant el regnat de Felip IV –de manera que ha estat catalogada com d'aquest últim monarca– com la majoria de les que presentem seguidament: 3

Períodes	Total	%
Època moderna		
- Felip III	3	5'08
- Felip IV	5	8,47
- Carles II	1	1'70
- Felip V	2	3'39
- Ferran VI	1	1'70
- Ressegellades i/o il·legibles	1	1'70
Època contemporània		
- Ferran VII	1	1'70
- Isabel II	2	3'39
- Govern Provisional	22	37,29
- Alfons XII	7	11'86
- Dictadura de Franco	3	5'08
- Joan Carles I	3	5'08
Estrangers	1	1'70
Indeterminades	7	11'86
TOTAL	59	100

Figura 5. Quadre total monedes Raval Vell i Torre-Portal de Riquer.

monedes ressegellades, dues de les quals creiem que tenen un valor de 16 o 8 maravedís (núms. 14 i 15) i una altra de la qual desconeixem el valor (núm. 16), a més d'un diner valencià (núm. 17), mentre que de Felip V n'hi ha un exemplar (núm. 21) i un altre d'Alfons XII (núm. 46). L'estrat on van aparèixer les monedes està datat en el segle XIX –format d'arena, abundants enderrocs i restes de material de construcció–, creat per a construir sobre aquest un paviment de rajoles. L'abundància de materials trobats en aquest estrat va fer pensar els arqueòlegs que procedia de l'interior dels murs d'un edifici dels segles XVII o XVIII, molt anterior al moment de rebliment del semisoterrani excavat al sondatge. Als treballs d'aquest últim, també hi va aparèixer una fossa sèptica a l'interior de la qual s'hi van trobar 5 cèntims del Govern Provisional (núm. 37). Així doncs, en el sondatge 4 del carrer de la Mare de Déu d'Agost núms. 19-21, a l'estrat superficial d'enderrocs, hi van aparèixer tres exemplars, mentre que al rebliment d'un pou ubicat al NW de l'estança 2 hi havia una moneda més. Les quatre peces pertanyien al Govern Provisional i els seus valors eren de 10, 5 i 2 cèntims (núms. 27, 32 i 39), així com 1 pesseta (núm. 26). El pou, anterior al s. XIX, estava excavat al terreny geològic, amb la part superior reforçada amb maçoneria travada de calç de 30 cm d'amplària i romanida buit abans de l'enderroc recent, com es va poder comprovar pel material extret d'aquest. En un mur de cimentació, es van trobar 5 cèntims del Govern Provisional (núm. 36) (Lajara i Pérez, 2006d). D'altra banda, al sondatge 5, a l'estrat superficial d'enderrocs del carrer Ambaixador Irles núms. 12 al 20, van aparèixer un total de quatre monedes: la més antiga, 2 cèntims del Govern Provisional (núm. 41), 1 pesseta de Franco de 1953 (núm. 48) i del regnat de Joan Carles I, 5 pessetes de 1980 i 1 de 1992 (núms. 50 i 52), aquesta última l'exemplar més modern de l'excavació. En una rasa de canalització de lloses de pedra calcària reblida amb un estrat d'arena i grava, hi havia altres set peces més, de 10 (núm. 28), 5 (núms. 33-35) i 2 cèntims (núms. 40 i 42) del Govern Provisional, a més a més de 5 cèntims d'Alfons XII (núm. 47). Cal destacar que en un soterrani de l'edifici núm. 18 d'Ambaixador Irles, a l'estança 2 i al rebliment sota l'estrat de preparació per a l'enrajolat del soterrani, hi havia un diner de Felip IV (núm. 18) i un ral d'1 de Ferran VI (núm. 22) (Lajara i Pérez, 2006f).

Continuem a la zona entre Sant Agustí, Ambaixador Irles (imparells) i Mare de Déu d'Agost, on els treballs arqueològics van permetre l'estudi de diferents estances i van aportar 8 peces. Del rebliment d'un desguàs, es va extraure un diner de Felip III (núm. 12). A la estança núm. 1, que es correspon amb el solar 26 del carrer de la Mare de Déu d'Agost, hi van aparèixer dues monedes de coure, la primera de les quals és un diner de Felip III (núm. 13) en un nivell d'ocupació modern amb abundants materials d'època medieval, però amb fragments de reflex metàl·lic dels segles XVI i XVII –estrat d'ocupació continuada que forma una successió de fines capes de sòls trepitjats que arriben fins als 2 cm de gruix i que es troba ubicat sobre un paviment de morter datat a finals del s. XV o principis del XVI–, mentre que la segona peça

del mateix valor, però de Carles II (núm. 19), en un estrat de terra de color marró amb una gran quantitat d'enderrocs de morter grisenc. A l'estança 2, ubicada al núm. 24 del mateix carrer, hi havia una altra moneda de 5 cèntims del Govern Provisional (núm. 38) sobre un enrajolat travat amb ciment que està just a sota d'un altre pis més modern de ciment. Al nord de l'estança 4, ubicada al núm. 22 del carrer de la Mare de Déu d'Agost, a l'enllosat de rajoles conservat, es va trobar 1 cèntim, també del Govern Provisional (núm. 45). Finalment, a l'estança 6 del núm. 18 d'aquest carrer –que es correspon a un profund soterrani– s'hi van trobar tres monedes més, totes de coure, en un estrat de terra solta i amb restes de material ceràmic d'època moderna i contemporània (ss. XVI-XX): mig cèntim d'escut d'Isabel II (núm. 24), 5 cèntims del Govern Provisional (núm. 31) i una peça indeterminada (núm. 57) (Lajara i Pérez, 2006e).

Altament, al carrer de Sant Jaume, núms. 28 i 30, davant de la façana, va aparèixer una peça tan deteriorada que no ha estat possible la seua identificació (núm. 54), mentre que la resta d'exemplars són dues monedes d'1 cèntim del Govern Provisional (núms. 43 i 44) i una altra indeterminada (núm. 55), que es van localitzar a l'estança 1, en un estrat d'arena i grava (Lajara i Pérez, 2006b: 60, 63, 65 i 71). Al mateix carrer, però al núm. 48, durant la realització del sondatge 1, hi havia un rebliment d'enderrocs del segle XX entre dos murs de l'estança 1, on es van trobar dues monedes en molt mal estat (núms. 53 i 56) i al núm. 14 d'aquest mateix carrer, durant el sondatge 6 van aparèixer 10 cèntims del Govern Provisional (núm. 29) (Lajara i Pérez, 2006g: 14 i 35).

11. FELIP III. 8 maravedís. CONCA? 1600-1602

A.- Il·legible, escut polilobulat de Castella. Ressegell: XII amb quatre punts sota.

R.- Il·legible 16[–] escut polilobulat. Ressegell: VIII damunt corona.

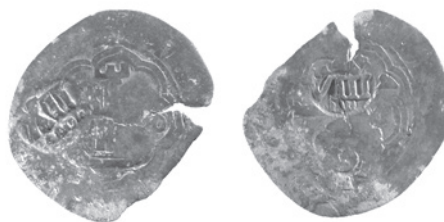
4,10/ 28/ -

Calicó, Felipe IV, tipus 399, núm. -

Inv.: 1.296/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S3/302/178

12. FELIP III. Diner. VALÈNCIA. 1610

A.- [✠ philipv]S · D G, cap del rei coronat a l'esquerra dins gràfila de punts.

R.- [✠ vale]NC[ia 1610], arbre a manera de flor dins gràfila de punts.

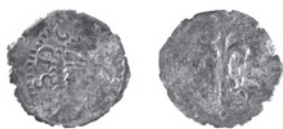
0,83/ 15,5/ 11

Calicó, Felipe III, tipus 246, núm. 896

Inv.: 1.298/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S5/600/13

13. FELIP III. Diner. VALÈNCIA. 1610

A.- [✠ philip]VS · D [g], cap del rei coronat a l'esquerra dins gràfila de punts.

R.- [✠] VALEN[cia 16]10, arbre a manera de flor dins gràfila de punts.

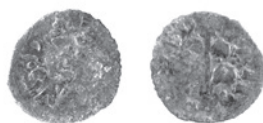
0,73/ 15,5/ 2

Calicó, Felipe III, tipus 246, núm. 896

Inv.: 1.299/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S6/699-C/4

14. FELIP IV. 16 o 8 maravedís. Seca indeterminada. 1621-1665

A.- Il·legible. Ressegell: XII amb punts dalt i baix. [-]59.

R.- Il·legible. Ressegell: VII.

4,57/ 30/ -

Calicó, Felipe IV, tipus 399, núm. -

Inv.: 1.294/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S3/302/182

15. FELIP IV. 16 o 8 maravedís. Seca indeterminada. 1621-1665

A.- Il·legible. Ressegell: 169[-]; [-]63, damunt corona.

R.- Il·legible. Ressegell: VII, baix punt, dalt corona i punt; VII i aspa amb gràfila punts a un costat; XI o IX.

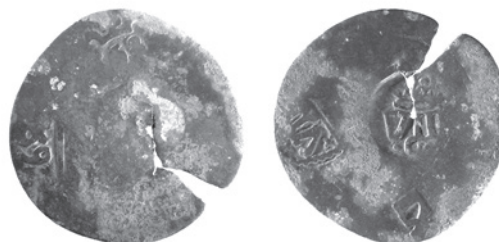
5,15/ 31,1/ -

Calicó, Felipe IV, tipus 399, núm. -

Inv.: 1.295/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S3/302/181

16. FELIP IV. Valor i seca indeterminades. 1655

A.- Il·legible. Ressegell: 1655.

R.- Il·legible.

1,45/ 25,8/ -

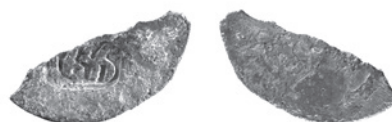
Calicó, Felipe IV, tipus 399, núm. -

Inv.: 1.297/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/ S3/302/177

Observacions: moneda partida.

17. FELIP IV. Diner. VALÈNCIA. 1634-1665

A.- [✠ philip]V[s · dei g], cap del rei coronat a l'esquerra dins gràfila de punts.

R.- [✠ va]LENC[ia 16--], arbre a manera de flor dins gràfila de punts.

0,90/ 16,2/ 1

Calicó, Felipe IV, tipus 387, núm. 1657-1669

Inv.: 1.300/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S3/302/179

18. FELIP IV. Diner. VALÈNCIA. 1634-1665

A.- [✠ phili]PV[s · dei g], cap del rei coronat a l'esquerra dins gràfila de punts.

R.- [✠] VALENC[ia 16--], arbre a manera de flor dins gràfila de punts.

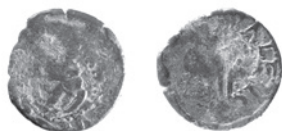
0,96/ 16,3/ 3

Calicó, Felipe IV, tipus 387, núm. 1657-1669

Inv.: 1.301/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S5/535/2

19. CARLES II. Diner. VALÈNCIA. 1667-1699

A.- [✠]ca]ROLV[s II d g], cap del rei coronat a l'esquerra dins gràfila de punts.

R.- [✠ val]ENC[ia 16--], arbre a manera de flor dins gràfila de punts.

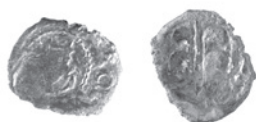
1,02/ 14,5/ 8

Calicó, Carlos II, tipus 175, núm. 943-969

Inv.: 1.315-1/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S6/614/8

20. INDETERMINADA. Diner? VALÈNCIA? s. XVII?

Anvers i revers il·legibles.

0,55/ 15,8/ -

Inv.: 1.312/07

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S2/272/23

21. FELIP V. 2 maravedís. BARCELONA. 1720

A.- PHILIP·V·D·G·HISPAN·REX·, escut reial coronat, al costat: +B+ - +II+.

R.- VTRVMQ·VIRT·PROTEGO·1720·, lleó coronat amb ceptre, esfera i espasa mirant a l'esquerra.

4,21/ 23,3/ 12

Calicó, Felipe V, tipus 302, núm. 1942

Inv.: 1.292/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S3/302/176

22. FERRAN VI. Ral d'1. MADRID. 1748

A.- FERDINANDUS·VI·D·G·, ·R M (coronada)·, I·[jb] escut reial coronat.

R.- HISPANIARUM·REX·1748, escut polilobulat: I i IV, Castella; II i III, Lleó.

2,34/ 20/ 12

Calicó, Fernando VI, tipus 117, núm. 560

Inv.: 1.293/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S5/532/29

23. FERRAN VII. Ral de 2. CATALUNYA (seca volant). 1811

A.- FERDIN - VII·DEI·G·1811, bust del rei a la dreta.

R.- HISPAN[ia]RU[m rex], escut reial coronat, als costats: R C - 2 SF

5,36/ 26,1/ 12

Calicó, Fernando VII, tipus 233, núm. 857

Inv.: 1.302/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S2/241/24

24. ISABEL II. ½ cèntim d'escut. BARCELONA o SEVILLA. 1867

A.- ISABEL II POR LA GRACIA DE DIOS Y LA CONST., 1867, cap de la reina a la dreta.

R.- REINA DE LAS ESPAÑAS, [me]DIO CÉNTIMO DE ESCUDO, escut ovalat coronat amb castells i lleons, al mig escussó de Borbó, sota branques de llorer i OM.

1,11/ 15,8/ 12

Calicó, Isabel II, tipus 169 o 173, núms. 670 o 679

Inv.: 1.291/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S6/661/13

25. ISABEL II. ½ cèntim d'escut. BARCELONA, JUBIA, MADRID, SEGÒVIA o SEVILLA. 1866-1868

A.- [isabel II por la gracia de dios y la const., 186-], cap de la reina a la dreta.

R.- [reina de las españas, medio céntimo de escudo], escut ovalat coronat amb castells i lleons, al mig escussó de Borbó, sota branques de llorer i OM.

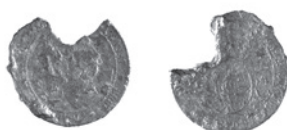
1,09/ 17/ 12

Calicó, Isabel II, tipus 169-173, núms. 669-680

Inv.: 1.311/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S2/269/9

26. GOVERN PROVISIONAL. 1 pesseta. MADRID. 1870

A.- E[spaña], 187[0], Hispània gitada sobre Pirineus mirant a l'esquerra.

R.- 200 PIEZAS EN [kilo]GRAMO, UNA PESETA, escut d'Espanya coronat amb torres; S-[n-m].

3,85/ 23,8/ 6

Calicó, Gobierno Provisional, tipus 5, núm. 16

Inv.: 1.303/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S4/400/6

27. GOVERN PROVISIONAL. 10 cèntims. BARCELONA. 1870

A.- DIEZ [gramos], 1870, deessa asseguda cap a la dreta dins gràfila de punts.

R.- CIEN PIEZAS EN KILOG-, DIEZ CÉNTIMOS, lleó sobre escut ovalat a la dreta, però el cap mirant a l'esquerra, a sota: OM.

9,20/ 30/ 6

Calicó, Gobierno Provisional, tipus 9, núm. 24

Inv.: 1.278/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S4/400/5

28. GOVERN PROVISIONAL. 10 cèntims. BARCELONA. 1870

A.- DIEZ GRAMOS, 1870, deessa asseguda cap a la dreta dins gràfila de punts.

R.- CIEN PIEZAS EN KILOG-, DIEZ CÉNTIMOS, lleó sobre escut ovalat a la dreta, però el cap mirant a l'esquerra, a sota: OM.

10,03/ 30,1/ 6

Calicó, Gobierno Provisional, tipus 9, núm. 24

Inv.: 1.279/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S5/515/14

29. GOVERN PROVISIONAL. 10 cèntims. BARCELONA. 1870

A.- [d]IEZ [gramos, 1870], deessa asseguda cap a la dreta dins gràfila de punts.

R.- CIEN [piezas en kilog-, diez] CÉNTIMOS, lleó sobre escut ovalat a la dreta, però el cap mirant a l'esquerra, a sota: OM.

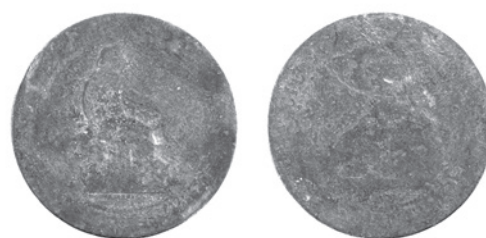
9,21/ 30/ 6

Calicó, Gobierno Provisional, tipus 9, núm. 24

Inv.: 1.280/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-05/A-S1/56/014

30. GOVERN PROVISIONAL. 10 cèntims. BARCELONA. 1870

Anvers i revers il·legibles.

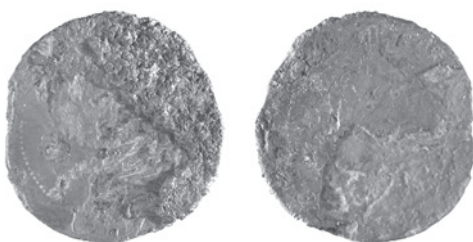
8,89/ 31/ 6

Calicó, Gobierno Provisional, tipus 9, núm. 24

Inv.: 1.277/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S2/245/31

4,82/ 25,3/ 6

Calicó, Gobierno Provisional, tipus 10, núm. 25

Inv.: 1.276/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S4/402/4

33. GOVERN PROVISIONAL. 5 cèntims. BARCELONA. 1870

A.- CINCO GRAMOS, 1870, deessa asseguda cap a la dreta dins gràfila de punts.

R.- DOSCIENTAS PIEZAS EN KILOG-, CINCO CÉNTIMOS, lleó sobre escut ovalat a la dreta, però el cap mirant a l'esquerra, a sota: OM.

5,08/ 25,2/ 6

Calicó, Gobierno Provisional, tipus 10, núm. 25

Inv.: 1.281/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S5/515/17

31. GOVERN PROVISIONAL. 5 cèntims. BARCELONA. 1870

A.- [cinco] GRAMOS, [18]70, deessa asseguda cap a la dreta dins gràfila de punts.

R.- [do]SCIENTAS [pie]ZAS EN [kilog-], CINCO CÉNTIMOS, lleó sobre escut ovalat a la dreta, però el cap mirant a l'esquerra, a sota: [om].

4,56/ 26/ 6

Calicó, Gobierno Provisional, tipus 10, núm. 25

Inv.: 1.275/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S6/661/11

34. GOVERN PROVISIONAL. 5 cèntims. BARCELONA. 1870

A.- CINCO GRAMOS, 1870, deessa asseguda cap a la dreta dins gràfila de punts.

R.- DOSCIENTAS PIEZAS EN KILOG-, CINCO CÉNTIMOS, lleó sobre escut ovalat a la dreta, però el cap mirant a l'esquerra, a sota: OM.

4,72/ 25,3/ 6

Calicó, Gobierno Provisional, tipus 10, núm. 25

Inv.: 1.282/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S5/515/19

32. GOVERN PROVISIONAL. 5 cèntims. BARCELONA. 1870

A.- CINCO GRAMOS, 1870, deessa asseguda cap a la dreta dins gràfila de punts.

R.- DOSCIENTAS PIEZAS EN KILOG-, CINCO CÉNTIMOS, lleó sobre escut ovalat a la dreta, però el cap mirant a l'esquerra, a sota: OM.

35. GOVERN PROVISIONAL. 5 cèntims. BARCELONA. 1870

A.- CINCO GRAMOS, 1870, deessa asseguda cap a la dreta dins gràfila de punts. Gravador: L. MARCHIONNI

R.- DOSCIENTAS PIEZAS EN KILOG-, CINCO CÉNTIMOS

TIMOS, lleó sobre escut ovalat a la dreta, però el cap mirant a l'esquerra, a sota: OM.

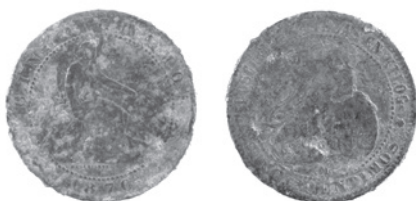
4,61/ 25,5/ 6

Calicó, Gobierno Provisional, tipus 10, núm. 25

Inv.: 1.283/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S5/515/16

36. GOVERN PROVISIONAL. 5 cèntims. BARCELONA. 1870

A.- CI[nco gra]MOS, [1870], deessa asseguda cap a la dreta dins gràfila de punts.

R.- [doscientas p]IEZ[as en kilog-], CINCO CÉNTIMOS, lleó sobre escut ovalat a la dreta, però el cap mirant a l'esquerra, a sota: OM.

3,99/ 25,3/ 6

Calicó, Gobierno Provisional, tipus 10, núm. 25

Inv.: 1.284/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-05/S4/413/11

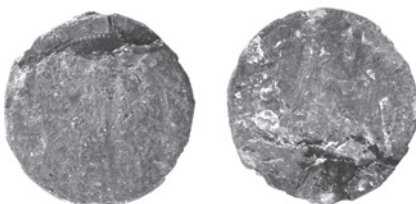
37. GOVERN PROVISIONAL. 5 cèntims. BARCELONA. 1870

A.- [cinco gr.]AMO[s, 1]870, deessa asseguda cap a la dreta dins gràfila de punts.

R.- DOS[cientas piezas en kilog-], CINC[o céntimos], lleó sobre escut ovalat a la dreta, però el cap mirant a l'esquerra, a sota: [om].

4,02/ 25,2/ 6

Calicó, Gobierno Provisional, tipus 10, núm. 25

Inv.: 1.285/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S3/305/15

38. GOVERN PROVISIONAL. 5 cèntims. BARCELONA. 1870

Anvers i revers il·legibles.

1,67/ 25/ -

Calicó, Gobierno Provisional, tipus 10, núm. 25

Inv.: 1.313/07

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S6/621/4

39. GOVERN PROVISIONAL. 2 cèntims. BARCELONA. 1870

A.- DOS GRAMOS, 1870, deessa asseguda cap a la dreta dins gràfila de punts.

R.- QUINIENTAS PIEZAS EN KILOG-, DOS CÉNTIMOS, lleó sobre escut ovalat a la dreta, però el cap mirant a l'esquerra, a sota: OM.

1,88/ 20/ 6

Calicó, Gobierno Provisional, tipus 11, núm. 26

Inv.: 1.286/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S4/400/7

40. GOVERN PROVISIONAL. 2 cèntims. BARCELONA. 1870

A.- DOS GRAMOS, 1870, deessa asseguda cap a la dreta dins gràfila de punts.

R.- QUINIENTAS PIEZAS EN KILOG-, DOS CÉNTIMOS, lleó sobre escut ovalat a la dreta, però el cap mirant a l'esquerra, a sota: OM.

1,77/ 20,3/ 6

Calicó, Gobierno Provisional, tipus 11, núm. 26

Inv.: 1.287/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S5/515/18

41. GOVERN PROVISIONAL. 2 cèntims. BARCELONA. 1870

A.- DOS GRAMOS, 1870, deessa asseguda cap a la dreta dins gràfila de punts.

R.- QUINIENTAS PIEZAS EN KILOG., DOS CÉNTIMOS, lleó sobre escut ovalat a la dreta, però el cap mirant a l'esquerra, a sota: OM.

1,82/ 20,2/ 6

Calicó, Gobierno Provisional, tipus 11, núm. 26

Inv.: 1.288/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S5/500/10

42. GOVERN PROVISIONAL. 2 cèntims. BARCELONA. 1870

A.- DOS GRAMOS, [1870], deessa asseguda cap a la dreta dins gràfila de punts.

R.- QUINIE[ntas piez]AS EN [kilog-], DOS CÉNTIMOS, lleó sobre escut ovalat a la dreta, però el cap mirant a l'esquerra, a sota: OM.

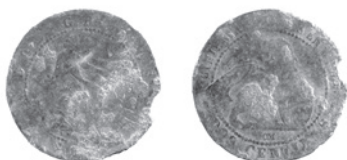
1,69/ 20,2/ 6

Calicó, Gobierno Provisional, tipus 11, núm. 26

Inv.: 1.289/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S5/515/20

43. GOVERN PROVISIONAL. 1 cèntim. BARCELONA. 1870

A.- UN [gr]AMO, 1870, deessa asseguda cap a la dreta dins gràfila de punts.

R.- MIL PIEZAS EN KILOG., UN [céntimo], lleó sobre escut ovalat a la dreta, però el cap mirant a l'esquerra, a sota: [om].

0,85/ 15,1/ 6

Calicó, Gobierno Provisional, tipus 12, núm. 27

Inv.: 1.270/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-05/S4 UE 421 A

44. GOVERN PROVISIONAL. 1 cèntim. BARCELONA. 1870

A.- U[n] GRAM[o], 1870, deessa asseguda cap a la dreta dins gràfila de punts.

R.- [mil] PIEZAS EN KILOG., UN [cé]NTIMO, lleó sobre escut ovalat a la dreta, però el cap mirant a l'esquerra, a sota: [om].

0,93/ 15,1/ 6

Calicó, Gobierno Provisional, tipus 12, núm. 27

Inv.: 1.271/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-05/S4 UE 421 B

45. GOVERN PROVISIONAL. 1 cèntim. BARCELONA. 1870

A.- UN GRAMO, 1870, deessa asseguda cap a la dreta dins gràfila de punts.

R.- [mil p]IEZAS EN KILOG., [un cé]NTIMO, lleó sobre escut ovalat a la dreta, però el cap mirant a l'esquerra, a sota: [om].

0,99/ 15,3/ 6

Calicó, Gobierno Provisional, tipus 12, núm. 27

Inv.: 1.290/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S6/640/2

46. ALFONS XII. 5 cèntims. BARCELONA. 1877

A.- [alfonso x]II [por la gracia de] DIOS, [18]77, cap del rei a la dreta.

R.- [rey constl. de españa]. CINCO CÉNTIMOS., escut d'Espanya coronat i envoltat de flors, a sota: OM.

4,52/ 25,2/ 6

Calicó, Alfonso XII, tipus 15, núm. 71

Inv.: 1.308/07.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: RV-06/S3/302/80

47. ALFONS XII. 5 cèntims. BARCELONA. 1879
A.- ALFONSO XII POR LA GRACIA DE DIOS, 1879, cap del rei a la dreta.
R.- REY CONSTL. DE ESPAÑA. CINCO CÉNTIMOS., escut d'Espanya coronat i envoltat de flors, a sota: OM.
4,66/ 25,5/ 6
Calicó, Alfonso XII, tipus 15, núm. 73
Inv.: 1.304/07.
Bibl.: Inèdita
Jaciment: RV-06/S5/515/15

48. DICTADURA DE FRANCO. 1 pesseta. MADRID. 1953
A.- FRANCISCO FRANCO CAUDILLO DE ESPAÑA POR LA G. DE DIOS, 1953, cap del dictador nu a la dreta.
R.- UNA PESETA, escut d'Espanya amb àguila imperial, a sota fletxes i jou, al voltant del cap UNA GRAN-DE LIBRE.
3,23/ 21/ 6
Calicó, Gobierno de Franco, tipus 14, núm. 87
Inv.: 1.307/07.
Bibl.: Inèdita
Jaciment: RV-06/S5/500/11

49. DICTADURA DE FRANCO. 1 pesseta. MADRID. 1966
A.- FRANCISCO FRANCO CAUDILLO DE ESPAÑA POR LA G. DE DIOS, cap del dictador nu a la dreta.
R.- UNA PESETA, escut d'Espanya amb àguila imperial, a sota jou i fletxes, al voltant del cap UNA GRAN-DE LIBRE.
3,41/ 21/ 6

Calicó, Gobierno de Franco, tipus 15, núm. 100
Inv.: 1.274/07.
Bibl.: Inèdita
Jaciment: RV-06/S1/118/16 B

50. JOAN CARLES I. 5 pessetes. MADRID. 1980
A.- JUAN CARLOS I REY DE ESPAÑA, 1980, cap del rei a l'esquerra.
R.- ESPAÑA 82, 5 PTAS, globus terraqüi amb baló de futbol. Estrella de 6 puntes, dins 81.
5,73/ 23/ 6
Calicó, Juan Carlos I, tipus 71, núm. 126
Inv.: 1.305/07.
Bibl.: Inèdita
Jaciment: RV-06/S5/500/12

51. JOAN CARLES I. 1 pesseta. MADRID. 1975
A.- JUAN CARLOS I REY DE ESPAÑA ·1975·, cap del rei nu a l'esquerra.
R.- UNA PESETA, escut d'Espanya amb àguila imperial, a sota jou i fletxes.
3,45/ 21/ 6
Calicó, Juan Carlos I, tipus 81, núm. 147-151
Inv.: 1.273/07.
Bibl.: Inèdita
Jaciment: RV-06/S1/118/16 A

52. JOAN CARLES I. 1 pesseta. MADRID. 1992
A.- JUAN CARLOS I, ESPAÑA, 1 PESETA, cap del rei a l'esquerra.
R.- 1992, M coronada, escut d'Espanya.
0,56/ 14/ 6
Calicó, Juan Carlos I, tipus 84, núm. 167
Inv.: 1.306/07.
Bibl.: Inèdita
Jaciment: RV-06/S5/500/13

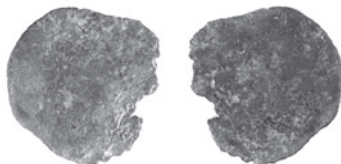

53. INDETERMINADA. Valor i seca indeterminades.
 Contemporània
 Anvers i revers il·legibles.
 Coure
 11,69/ 37,5/ -
 Inv.: 1.314/07
 Bibl.: Inèdita
 Jaciment: RV-05/A-S1/124/31

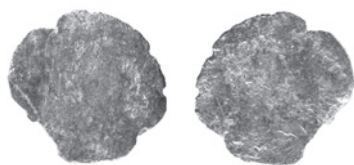
54. INDETERMINADA. Valor, seca i cronologia indeterminades.
 Anvers i revers il·legibles.
 Coure?
 5,83/ 26,4/ -
 Inv.: 735/06
 Bibl.: Inèdita
 Jaciment: RV-05/S4/413/11

55. INDETERMINADA. Valor, seca i cronologia indeterminades.
 Anvers i revers il·legibles.
 Coure?
 3,43/ 26/ -
 Inv.: 1.272/07
 Bibl.: Inèdita
 Jaciment: RV-05/S4 UE 421
 Observ.: moneda partida.

56. INDETERMINADA. Valor, seca i cronologia indeterminades.
 Anvers i revers il·legibles.
 Coure
 1,64/ 21,2/ -
 Inv.: 1.309/07.
 Bibl.: Inèdita
 Jaciment: RV-05/A-S1/124/32

57. INDETERMINADA. Valor, seca i cronologia indeterminades.
 Anvers i revers il·legibles.
 Coure

1,55/ 21,5/ -
 Inv.: 1.310/0.
 Bibl.: Inèdita
 Jaciment: RV-06/S6/661/12

58. INDETERMINADA. Valor, seca i cronologia indeterminades.
 Anvers i revers il·legibles.
 Bronze-coure
 1,54/ 22/ -
 Inv.: 1.315/07
 Bibl.: Inèdita
 Jaciment: RV-06/S2/243/2

Per a acabar amb les troballes numismàtiques del Raval Vell que no procedeixen d'excavació, volem destacar la donació al Museu fa uns anys de la següent moneda apareguda a la tapiera d'una casa al carrer del Piló.

59. FELIP V. 4 maravedís. BARCELONA. 1720
 A.-PHILIP·V·D·G·HISPAN·REX·, escut reial coronat, al costat: B-III
 R.- VTRVMQ·VIRT·PROTEGO·1720, lleó coronat amb ceptre, esfera i espasa mirant a l'esquerra.
 9,16/ 28,1/ 12
 Calicó, Felipe V, tipus 301, núm. 1939
 Inv.: 933/06.
 Bibl.: Inèdita

Com ocorre a la Vila, a banda dels exemplars esmentats en el present estudi, tenim constància, mitjançant les memòries d'excavació, de 8 peces més que no hem pogut localitzar. D'aquestes podem dir que a la casa 6 del carrer Barbacana, al terra de ciment de l'estança 7 va eixir-ne una possiblement d'Alfons XII, mentre que a l'estrat de rebliement de matèria orgànica per a l'anivellació d'aquesta base hi havia un objecte circular, probablement una moneda. Així mateix, a l'estança 8 de l'edifici núm. 4 del carrer Barbacana, en una rasa per a conducció paral·lela a la façana del carrer del Piló i associada amb una reforma de la part de darrere de l'edifici, hi havia nombrós material contemporani amb algunes restes d'època moderna, a banda de 5 cèntims de la Primera República i 10 cèntims d'Alfons XII de 1878. Al mur transversal que limita al nord amb aquesta mateixa estança, hi van aparèixer 4 exemplars més: 5 cèntims de la Primera República i tres monedes de 5 cèntims d'Alfons XII de 1879 (Lajara i Pérez, 2007).

Torre-Portal de Riquer (Alcoi)

Entre els mesos d'abril i novembre de 2004 es van realitzar una sèrie de treballs arqueològics previs a la restauració de les restes de les muralles medievals existents al carrer de la Puríssima de la ciutat d'Alcoi. Aquestes restes –fins fa poc utilitzades com a habitatges particulars– representen una tirada contínua de les muralles de 70 metres on s'incloïen la Torre o Portal de Riquer –construït entre 1305 i 1308 (Torró, 2000a: 137) i amb funcions d'accés a la ciutat– i la Torre de N'Aiça (Torró, 2005). Les troballes d'època medieval van ser escasses si tenim en compte la seua utilització continuada, primerament en diferents moments de la història per a la defensa de la Vila –amb una gran quantitat de reconstruccions i modificacions per a una millor adaptació a les noves tècniques poliorcètiques– i, més tard, com a habitatges particulars (Torró, 2007).

Les peces numismàtiques aparegudes en aquest espai en són 10, quatre de les quals sobre un enrajolat modern, juntament a un enlluït de ciment adossat a una cantonada d'una de les estances, amb una cronologia dels últims moments en què es va utilitzar el lloc. Es tracta de tres peces de 10 cèntims d'Alfons XII encunyades a Barcelona (núms. 62-64) i una altra molt deteriorada que no hem pogut identificar (núm. 69), mentre que a la baixant d'un desguàs modern es van localitzar 50 cèntims de Franco (núm. 68) i a la trinxera de part de la muralla, 5 cèntims del Govern Provisional (núm. 61). També s'hi van trobar 10 *centesimi* del rei italià Víctor Manuel II (núm. 67) –però el seu estat no ens permet saber-ne la seca ni la data exacta, encara que deu estar entre 1861 i 1869–, 10 cèntims del Govern Provisional (núm. 60) que formaven part d'un paviment de maçoneria de grandària mitjana, en un espai dedicat a guardar animals i datat en època contemporània (Torró, 2004); i, finalment, dues peces de 5 cèntims d'Alfons XII (núms. 65 i 66).

60. GOVERN PROVISIONAL. 10 cèntims. BARCELONA. 1870

A.- [diez] GR[amos], 1870, deessa asseguda cap a la dreta dins gràfila de punts.

R.- CIEN PIEZAS [en kilog-], DIEZ CÉNTIMOS, lleó sobre escut ovalat a la dreta, però el cap mirant a l'esquerra, a sota: [om].

8,39/ 30,1/ 6

Calicó, Gobierno Provisional, tipus 9, núm. 24

Inv.: 418/04.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: Torre de Riquer'04. Excavació. S. II. UE 6001

61. GOVERN PROVISIONAL. 5 cèntims. BARCELONA. 1870

A.- CINCO [o gra]MO[s, 18]70, deessa asseguda cap a la dreta dins gràfila de punts.

R.- [dosci]ENTAS PIEZAS EN KILOG., CINCO CÉNTIMOS, lleó sobre escut ovalat a la dreta, però el cap mirant a l'esquerra, a sota: OM.

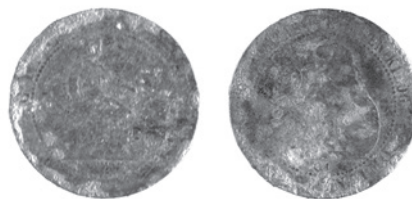
4,27/ 25,1/ 6

Calicó, Gobierno Provisional, tipus 10, núm. 25

Inv.: 414/04.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: Torre de Riquer'04. Excavació. Muralla N'Aiça. Trinxera

62. ALFONS XII. 10 cèntims. BARCELONA. 1877

A.- ALFONSO XII POR LA GRACIA DE DIOS, 1877, cap del rei a la dreta.

R.- REY CONSTL. DE ESPAÑA. DIEZ CÉNTIMOS., escut d'Espanya coronat i envoltat de flors, a sota: OM.

9,56/ 30/ 6

Calicó, Alfonso XII, tipus 14, núm. 67

Inv.: 410-1/04.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: Torre de Riquer'04. Sector III, UE 3002

63. ALFONS XII. 10 cèntims. BARCELONA. 1878

A.- [a]LFONSO [xii por] LA GRACIA DE DIOS, 1878, cap del rei a la dreta.

R.- REY CONSTL. DE ESPAÑA. DIEZ CÉNTIMOS., escut d'Espanya coronat i envoltat de flors, a sota: OM.

8,90/ 30/ 6

Calicó, Alfonso XII, tipus 14, núm. 68

Inv.: 410-2/04.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: Torre de Riquer'04. Sector III, UE 3002

64. ALFONS XII. 10 cèntims. BARCELONA. 1879

A.- ALFONSO XII POR LA GRACIA DE DIOS, 1879, cap del rei a la dreta.

R.- REY CONSTL. DE ESPAÑA. DIEZ CÉNTIMOS., escut d'Espanya coronat i envoltat de flors, a sota: OM. 9,53/ 30/ 6

Calicó, Alfonso XII, tipus 14, núm. 69

Inv.: 410-3/04.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: Torre de Riquer'04. Sector III, UE 3002

65. ALFONS XII. 5 cèntims. BARCELONA. 1878

A.- ALFONSO XII POR LA GRACIA DE DIOS, 1878, cap del rei a la dreta.

R.- REY CONSTL. DE ESPAÑA. CINCO CÉNTIMOS., escut d'Espanya coronat i envoltat de flors, a sota: OM. 4,93/ 25,4/ 6

Calicó, Alfonso XII, tipus 15, núm. 72

Inv.: 415/04.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: Torre de Riquer'04. Excavació. S. II. UE 6001

66. ALFONS XII. 5 cèntims. BARCELONA. 1878

A.- ALFONSO XII POR LA GRACIA DE DIOS, 1878, cap del rei a la dreta.

R.- [rey co]NSTL. DE ESPAÑA. CINCO CÉN[timo]S., escut d'Espanya coronat i envoltat de flors, a sota: OM. 4,70/ 25,5/ 6

Calicó, Alfonso XII, tipus 15, núm. 72

Inv.: 416/04.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: Torre de Riquer'04. Excavació. S. II. UE 6001

67. VÍCTOR MANUEL II (1861-1878). 10 *centesimi*. Seca indeterminada. 1861-1869

A.- VITTORIO EMANUELE II RE D'ITALIA, cap del rei a l'esquerra.

R.- ★ 10/ CENTESIMI/ [1]8[6-], envoltat de corona de flors.

9,91/ 30,5/ 6

WC 1801-1900, Italy, KM# 11.1-11.6

Inv.: 417/04.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: Torre de Riquer'04. Excavació. S. II. UE 6001

68. DICTADURA DE FRANCO. 50 cèntims. MADRID. 1949

A.- 'ESPAÑA', 1949, timó i àncora. Forat al mig.

R.- 50 CÉNTIMOS, escuts de Castella, Lleó, Catalunya i Navarra, jou i fletxes.

3,79/ 20,5/ 6

Calicó, Gobierno de Franco, tipus 17, núm. 105-110

Inv.: 413/04.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: Torre de Riquer'04. Excavació. Baixant del desguàs. S. II

69. INDETERMINADA. Valor i seca indeterminades. ss. XIX-XX

Anvers i revers il·legibles.

Coure

3,95/ 26/ -

Inv.: 442/04

Bibl.: Inèdita

Jaciment: Torre de Riquer '04. Sector III, UE 3002

Observ.: molt deteriorada, amb concrecions.

IV.2. JACIMENTS

AC-62 (Salloca, Planes)

Entre els anys 1986 i 1990 es van realitzar una sèrie de prospeccions arqueològiques a la zona, dirigides per J. Bernabeu, on van aparèixer materials dispersos en un bancal conreat de vinya. Entre les restes aparegudes hi ha constància de lític –tres ascles de sílex–, ceràmica feta amb torn i una moneda romana. El jaciment ha estat interpretat com un lloc d'habitació amb una adscripció cultural d'època romana i medieval, encara que es desconeix la cronologia exacta i la perdurabilitat de l'enclavament (fitxa DGPA). L'exemplar dipositat al Museu és un bronze de Gracià que seguidament detallem:

70. GRACIÀ. AE 2. SISCIA of. (?). 378-383 dC

A.- DN [g]RA[tia]-NVS PF AVG, bust drapejat, amb cuirassa i diadema perlada a la dreta.

R.- REPARA[tio - reip]VB, emperador a l'esquerra que porta Victòria sobre globus amb corona de llorer en actitud de coronar-lo, oferint la seua mà dreta a una figura femenina amb corona mural, agenollada a la seua esquerra.

Exerg: [-]SISC

3,82/ 21,2/ 6

Inv.: 3.032/89.

RIC IX, 26a

Bibl.: Inèdita

Cabeçó de Mariola (Alfafara, Bocairent)

Aquest jaciment arqueològic es troba situat al vessant septentrional de la serra de Mariola, damunt d'un turó que dona nom a l'assentament i també conegut com a Alt de la Cova. L'enclavament està molt remogut a causa de l'activitat agrícola de la zona, per la qual cosa el material apareix desplaçat del seu lloc original, però encara queden algunes restes d'estructures visibles. El Cabeçó es coneix des de principis del segle XX de manera que el material existent als fons del MAMA pertany a troballes fortuïtes o prospeccions. Es desconeix l'organització i urbanisme del poblat, encara que recentment –juliol 2013 i 2014– s'han dut a terme

intervencions arqueològiques que estan aportant nova informació sobre aquest. Malgrat això, l'estudi de les restes trobades proposa una cronologia d'ocupació del jaciment que abraça des de l'edat del bronze –en el II mil·lenni aC– fins a època imperial, en el segle I dC (Grau, 2000: 117-119). Entre les troballes de tipus numismàtic –totes elles en bronze– sabem per Visedo que van aparèixer quatre monedes saguntines, un as republicà, un de *Saitabi* i dos exemplars més, un de Tiberi i un altre de Claudi (1959: 71), mentre que Ripollès esmenta l'existència d'altres dos asos republicans (1980: 116; 1982: 72-73). A hores d'ara al MAMA tan sols disposem de 3 exemplars, que són els següents:

71. ROMA. As. A partir del 211 aC

A.- Janus bifront, damunt: I.

R.- Proa de nau a la dreta.

Exerg: ROMA

34,74/ 33/ 12-1

RRC p. 596

Inv.: 1.467; C2.

Bibl.: Ripollès, 1980.

72. ROMA. As. 169-158 aC

A.- Janus bifront, damunt: I.

R.- Proa de nau a la dreta, damunt: RENA; davant: I.

Exerg: [r]OMA

29,15/ 33/ 12

RRC 186/1

Inv.: 12; C1.

Bibl.: Ripollès, 1980.

73. INDETERMINADA. Valor i seca indeterminades. s. XVII

Anvers i revers il·legibles amb ressegell.

2,05/ 25/ -

Calicó, Felipe IV, tipus 399, núm. -

Inv.: 13; C3.

Bibl.: Inèdita

Observ.: molt mal conservada, trencada i amb mossa.

Camí de les Hortes (Ibi)

Pel febrer de 2006 a la zona de les Hortes Sud d'Ibi –en un solar ubicat als carrers Gaudí i un altre sense retolar– i durant la realització d'unes rases per a la xarxa de sanejament i el projecte de construcció d'una casa unifamiliar aïllada al vessant meridional de la serra Fernoveta (Alt de Santa Maria) es va fer necessària una intervenció arqueològica per l'abundància de material arqueològic que abans i durant la realització de les rases s'hi va trobar. Malauradament part del jaciment estava destruït per la construcció d'un xalet i algunes cases de camp en moments anteriors. L'excavació va proporcionar un important número de restes: estructures, materials de construcció, ceràmica, monedes, etc., així com va posar al descobert un model d'hàbitat dispers dedicat a l'explotació agropecuària de l'entorn immediat: una vil·la. La cronologia apuntada per les restes trobades abraça un ampli període, entre els segles II aC i V dC, encara que destaquen dos moments diferenciats: un primer al voltant de finals del segle II dC i inicis del III dC, i un altre datat en la segona meitat del segle IV i inicis del V dC. A banda d'aquests dos períodes ben documentats, també s'hi van trobar abundants restes ibèriques del segle II aC i materials posteriors d'època medieval i moderna, explicats aquests últims per la proximitat del jaciment al nucli urbà d'Ibi. Durant els treballs hi van aparèixer dues monedes, un as de la seca de *Valentia* trobat en un estrat adossat a un mur i l'altra indeterminada en una capa superficial fruit dels treballs agrícoles tradicionals a la zona (Ortega i Pedraz, 2006).

74. VALENTIA. As. Després del 138 aC

A.- Cap galejat de Roma a la dreta; davant, llegenda externa C. [muni] Q, darrere C. LVCIE N.

R.- Cornucòpia sobre raig, als costats VALE-NTIA, tot dins corona d'espigues.

14,78/ 30/ 10

CNH, Valentia-1; Vives CXXV, 1

Inv.: 2.618/06.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: GSRI06, UE 4005, 7

75. INDETERMINADA. Valor i seca indeterminades. Moderna-contemporània.

Anvers i revers il·legibles.

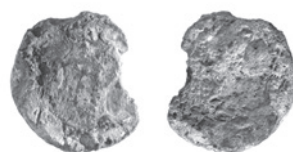
Bronze-coure?

1,95/ 19/ -

Inv.: 2.370/06.

Bibl.: Inèdita

Jaciment: GSRI06, UE 4000, 9

El Castellar (Alcoi)

L'assentament del Castellar se situa a 886 m s/n/m, sobre un altiplà en pendent, a l'oest d'Alcoi i en direcció a Banyeres de Mariola (Alacant). En aquest turó hi ha evidències d'un antic hàbitat, un *oppidum* ibèric que es troba arrasat per la perdurabilitat del lloc en èpoques posteriors i que ens proporciona informació sobre la seua ocupació entre els ss. V-II aC (Grau, 2002: 117), com també durant tota l'època romana, fet demostrat per l'existència de ceràmica altimperial i baiximperial, però sobretot per peces de cronologia tardana del s. V i algunes del VI dC, que podria arribar –per la presència d'alguns materials visigots– fins als ss. VII-VIII dC (Grau i Garrigós, 2007: 136). Per tant, l'enclavament té una dilatada ocupació que va des de l'edat del Bronze fins a època islàmica, on es troba l'emplaçament del *hisn* que entre els segles X i XII controlà la vall alta d'Alcoi i on s'ha documentat una muralla, diferents estructures d'habitatge, una cisterna i un aljub. El jaciment va ser excavat per J. Faus a finals dels anys seixanta del segle passat i des d'aleshores el material trobat ha estat objecte de diferents estudis que han permès diferenciar dues fases d'ocupació, donant una cronologia de conjunt que va des de finals del segle IX fins al segon quart del XIII. Ara només volem resumir una part de la informació existent sobre el jaciment, però per tal d'aprofundir-hi, remetem als estudis publicats sobre aquest (Torró, 1984; Azuar, 1989 i 2000; Bazzana, 1992; Reynolds, 1993; Gutiérrez, 1996; Grau 2002; Pérez Botí, 2006, 2007, 2008, 2011 i 2013-2014; Grau i Garrigós, 2007). Així mateix, cal destacar l'aparició de restes materials associades a una necròpolis que devia estar íntimament vinculada a l'assenta-

ment i a la qual farem referència en l'apartat de l'Olivar dels Jordans (Segura Herrero, 2006).

Al Museu n'hi ha sis monedes, d'una de les quals pensem que podria tractar-se d'un *nummus* vàndal per la factura. Tanmateix, l'estat de la peça no és bo i difícilment s'hi pot apreciar alguna cosa. Aquesta moneda havia estat considerada en el seu moment com frustra i adscrita possiblement a època taifa²; en canvi, les altres són islàmiques i cristianes. Hi ha un felús que pertany a l'emirat dependent i dues peces de la dinastia fatimita, ¼ de dírhham que podria correspondre a al-Hākim, encara que es conserva molt malament la llegenda interna –disposada en tres línies– i no hi ha restes d'aquesta a la zona marginal, i un fragment de ½ dírhham que a causa del seu estat no possibilita extreure més informació (Doménech, 2003: 60-61). D'altra banda, disposem de dues monedes cristianes, un menut de Jaume I encunyat a València (Torró, 1981) i un diner de Jaume II de la seca de Barcelona.

76. INDETERMINADA. *Nummus* vàndal? Seca indeterminada. Finals s. V-VI dC

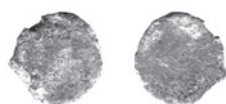
A.- Il·legible. Bust a la dreta?

R.- Il·legible. Victòria amb braços alçats?

0,81/ 12/ -

Inv.: 5.157.

Bibl.: Doménech, 2003.

77. EMIRAT DEPENDENT (92-138 H./ 711-755 dC).

Felús. Sense seca ni data.

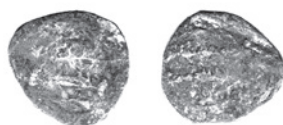
IA i IIA.- [llegenda no descrita].

1,99/ 16,50/ 5

W. 741 (LAV. 1376)

Inv.: 5.268.

Bibl.: Doménech, 1995 i 2003.

78. AL-HĀKIM? 1/4 dírhham. Seca indeterminada. 386-411 H/ 996-1021 dC

IA i IIA.- [llegenda no descrita].

0,52/ 13/ 10-11

Douglas 1378-1385

Inv.: 5.092.

Bibl.: Doménech, 1995 i 2003.

Observ.: moneda que sembla estar retallada i haver perdut els cercles concèntrics on va la resta de la llegenda (IM i IIM). Doble gràfila lineal.

79. INDETERMINADA FATIMITA? Frag. de ½ dírhham. Seca i cronologia indeterminades.

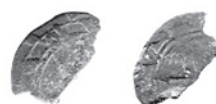
IA i IIA.- Il·legibles.

0,69/ 14,8/ 2

Inv.: 5.158

Bibl.: Doménech, 2003.

Observ.: moneda partida. Té doble gràfila lineal.

80. JAUME I. Menut de billó. VALÈNCIA. 1271

A.- [iacob]VS RE[x], cap del rei coronat a l'esquerra dins gràfila de punts.

R.- [✠ val]E-NCI[e], arbre a manera de flor dins gràfila de punts.

0,26/ 12,4/ 8

Crusafont, Jaume I, núm. 164; *Cayón et al.*, 2005, Jaume I, tipus 3, núm. 1994

Inv.: 5.091.

Bibl.: Torró, 1981.

81. JAUME II. Diner de billó. BARCELONA. 1291-1327

A.- IACOBVS REX, cap del rei coronat a l'esquerra dins gràfila de punts.

R.- BA-QI-NO-NA, creu de croat i anells en 1r i 4t quarter i botó en 2n i 3r quarter.

0,81/ 17,2/ 7-8

Crusafont, Jaume II, núm. 180

Inv.: 725/09.

Bibl.: Inèdita

Observ.: Col·lecció Faus

El Cofre (Cocentaina)

D'aquest lloc no tenim cap notícia ni publicació i tampoc no se'n coneix informació a través de la fitxa de la DGPA. La moneda que es troba als fons del Museu en bon estat de conservació és un *foliis* de Constanci II quan aquest encara no era emperador sinó cèsar. Segons el testimoni proporcionat per Lucas Manchón Pérez, qui va fer la donació al MAMA pel maig de 2007, la peça es va trobar entre les terres d'una antiga cala en una elevació pròxima a uns 200 m a la dreta de les pedreres de Botella.

82. CONSTANCI II. *Folliis*. ROMA, of. 4a. 329-330 dC
A.- FL VAL CONSTANTIVS NOB C, bust llorejat, drapjat i amb cuirassa a l'esquerra.
R.- PROVIDEN-TIAE CAESS, porta de campament amb dues torres, 7 capes, sense portes i estrella damunt.
Exerg: RFQ
2,54/ 19/ 12
RIC VII, 324
Inv.: 1.265/07.
Bibl.: Inèdita

Cova del Vinalopó (Bocairent)

Es tracta d'un abric allargassat a 820 metres s/n/m i amb una grandària considerable, a la zona del Pla de Nones, en un xicotet barranc que s'incorpora a la rambla per la dreta. La seua adscripció cultural correspon al paleolític superior, encara que es desconeix la cronologia exacta i la perdurabilitat del lloc. Hi ha materials que corroboren l'adscripció de la cova per l'aparició de lítics, com ara gratadors, puntes de retoc pla o ascles i la presència d'ossos –cavalls, cérvols, etc.– (fitxa DGPA). D'aquest jaciment hi ha dipositada al Museu una moneda d'època moderna ressegellada, possiblement fruit d'una freqüentació esporàdica de la cova.

83. FELIP IV. 8 maravedís. Seca indeterminada. 1655
A.- Il·legible. Ressegell: VI.
R.- Il·legible. [-]636. Ressegell: [1]655✕.
3,23/ 22,5/ -
Inv.: 16.928.

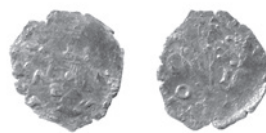

Calicó, Felipe IV, tipus 399, núm. -
Bibl.: Inèdita

Olivar dels Jordans (Alcoi)

A l'extrem occidental de la ciutat d'Alcoi, a la partida rural de Riquer Alt, es troba aquest jaciment –a l'antiga finca rústica denominada Heretat de l'Olivar dels Jordans–, situat als peus del turó i l'assentament del Castellar. Pel maig de 2006 es va realitzar una excavació d'urgència a conseqüència de l'aparició de restes òssies durant unes obres de reurbanització que van alterar greument la zona. Malgrat això, va poder documentar-se una part d'una necròpolis adscrita a època andalusina i vinculada al Castellar. Juntament als materials d'aquest moment, també s'hi van trobar –tots en posició secundària a causa de les obres– restes lítiques, a més a més de ceràmiques d'època del Bronze i ibèrica (Segura Herrero, 2006: 155 i 157). Pròxim a l'Olivar dels Jordans es va trobar una làpida sepulcral andalusina amb una cronologia de mitjan segle XII dC en un abocador de terres a la zona de Trencacaps que havia estat habilitada per a rebre el desmunt de les obres dels terrenys d'aquest lloc (Martínez, 2006: 161 i 163). De l'enclavament al Museu hi ha un diner de Carles I encunyat a València que, per la cronologia de la peça, possiblement siga fruit d'una freqüentació esporàdica del lloc.

84. CARLES I. Diner. VALÈNCIA. 1516-1556
A.- [✕ carolvs dei] GRA[cia], cap del rei coronat a l'esquerra, als costats: A – V.
R.- [✕ valencia maiorica], arbre a manera de flor, als costats: O – I.
0,69/ 16,3/ 6
Calicó, Carlos I, tipus 63, núm. 81 (anvers) - 80 (revers)
Inv.: 12/05
Bibl.: Inèdita

Planes (Alacant)

Poble agrícola de la comarca del Comtat, situat en una vall longitudinal de les serres prebètiques valencianes, al nord de la serra d'Almudaina i al sud de les serres de l'Albureca, el Xarpolar i de la dels Llombos. Municipi especialitzat en el conreu de la cirera i dels productes típics del mediterrani de secà, com són l'olivera i l'ametlla, però també la vinya i els garrofers. Lloc d'origen islàmic, fou poblat de cristians –carta de poblament de 1278–, encara que la resta de llogarets del voltant que formaven part de la baronia eren de població morisca. En 1999, Santiago Ferrando va

realitzar una donació a la institució d'una moneda trobada a la paret d'una casa d'aquest municipi.

85. CARLES III. 4 maravedís. SEGÒVIA. 1773

A.- CAROLUS·III·D·G·HISP·REX·1773·, cap del rei a la dreta, petit aqüeducte - 4.

R.- Dos castells i dos lleons, dividits per creu floral i envoltats per corona de flors, enmig escussó de Borbó.

4,89/ 25,5/ 12

Calicó, Carlos III, tipus 199, núm. 1899

Inv.: 15/99.

Bibl.: Inèdita

Poble Nou de Sant Rafael (Cocentaina)

Tal com ens passa amb la moneda apareguda al Cofre, en el cas del Poble Nou de Sant Rafael, tampoc no disposem de cap informació sobre el lloc. Sabem que es tracta d'una xicoteta alqueria que pertany a Cocentaina i pròxima a l'enclavament de la Serreta. Segons el testimoni de Rafael Miró García, qui la va donar al Museu en 1997, la moneda va aparèixer en els voltants d'aquesta partida. La troballa esporàdica correspon a un sesterci d'Adrià, encunyat a Roma, que podria haver perdut algú que rondara per la zona en aquella època, bé de camí al santuari de la Serreta o en el trajecte cap a algun dels assentaments pròxims existents durant aquell moment.

86. ADRIÀ. Sesterci. ROMA. 119-121 dC

A.- IMP CAESAR TRAIANVS HADRI-ANVS AVG PM TR P COS III, bust d'Adrià llorejat i drapejat a la dreta.

R.- [reliq]VA VETERA HS NO[vi]ES MILL ABOLITA, S-C, lictor que du túnica curta i capa, de peu mirant a l'esquerra, amb torxa encesa en la mà dreta i *fascēs* en l'esquerra.

26,41/ 33,4/ 6

Inv.: 430/97.

RIC II, 590b

Bibl.: Inèdita

La Serreta (Alcoi, Cocentaina, Penàguila)

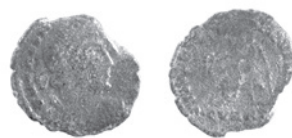
El jaciment ibèric de la Serreta es troba a la part superior de la muntanya que li dona nom, dins un lloc destacat a les comarques de l'Alcoià i el Comtat. Format per un poblat amb un complex sistema de fortificació, un santuari i una necròpolis, va ser el principal nucli de població a les terres centre-meridionals valencianes per motius tant significatius com el domini i control del territori, així com per valors defensius, estratègics i fins i tot simbòlics. Les nombroses excavacions realitzades a l'enclavament al llarg del passat segle i inicis de l'actual, han donat a conèixer una cronologia segons la qual l'ocupació arrancaria en el segle IV aC i seria destruït o abandonat cap a finals del III aC o inicis del següent, en relació amb el conflicte existent de la Segona Guerra Púnica que va afectar aquest territori. Tanmateix, convé destacar que l'assentament va assolir el seu moment àlgid durant els segles IV-III aC i com a conseqüència de l'existència del santuari, el lloc va continuar visitant-se de manera intermitent pels habitants de la comarca des de l'abandó del poblat fins a la darrereria del segle V o fins i tot el s. VI dC (Olcina, 2000: 105-109; Grau, 2002: 105-108; Lara, 2005: 141). La presència de materials –*sigillata*, llànties o monedes– que probablement s'utilitzaren com a ofrenes al mateix lloc on anteriorment s'havien trobat les figures de terracota, planteja una continuïtat en la freqüentació per a aquest important espai de culte una vegada finalitzada l'ocupació ibèrica del poblat. La cronologia abraça des de l'últim quart del s. I aC fins a la primera meitat del II dC, per la dispersió de *terra sigillata* (Poveda, 2005) i l'arribada de llànties cap a mitjans o finals del s. I dC (Lara, 2005). La presència d'aquest últim material que, a poc a poc, va en augment al llarg de dos segles i decreix a partir del s. III dC, coincideix amb l'abundància de troballes monetàries (fig. 6) durant la segona meitat del segle III i fins a finals del IV dC que podrien allargar la seua circulació fins a centúries posteriors, com s'ha pogut comprovar en altres jaciments (Garrigós i Mella-do, 2004). L'ús d'aquest material numismàtic podria acompanyar l'existència de dues llànties datades cap a finals del V o s. VI dC (Lara, 2005: 141) allargant la freqüentació del santuari. La peça que presentem seguidament va ser trobada de manera casual en 2012 a la zona del santuari:

87. VALENTINIÀ o VALENT. AE 3. ROMA, of. 4a. 367-375 dC

A.- DN VALEN[--- pf aug], bust amb diadema de perles, drapejat i amb cuirassa a la dreta.

R.- SECVRITA[s] - REIPVBLI[cae], Victòria que avança a l'esquerra duent corona i palma.

Exerg: R ·QVART[a]

Període	AE	Antoninià	Nummus	Total	%
Hispano-cartagineses	3			3	7,69
Republicanes	1			1	
s. I aC - August (27 aC- 14 dC)	1			1	1,92
s. III dC (193-306 dC) - Valerià (253-260 dC)		2		2	28,85
- Gal·liè (253-268 dC)		5		5	
- Claudi II (268-270 dC)		5		5	
- Maximia (286-305 dC)			1	1	
- Constanci (305-306 dC)			2	2	
s. IV dC (306-408 dC) - Constantí I (306-337 dC)			1	1	61,54
- Licini I (308-324 dC)			1	1	
- Constantí II (337-340 dC)			3	3	
- Sèries urbanes (1r període)			2	2	
- Constantí I (pòstumes)			1	1	
- Constant (337-350 dC)			5	5	
- Magnenci (350-353 dC)			1	1	
- Constanci II (337-361 dC)			10	10	
- Constanci II o Julià (337-363 dC)			2	2	
- Valentinià I o Valent (364-378 dC)			1	1	
- Valentinià I o Gracià (364-383 dC)			1	1	
- Gracià (375-383 dC)			1	1	
- Indeterminada			1	1	
- Valentinià II (383-392 dC)			1	1	
- Indeterminades s. IV dC			1	1	
TOTAL	5	12	35	52	100

Figura 6. Quadre total monedes de la Serreta.

1,31/ 17,3/ 6

Inv.: 292/2012.

RIC IX, 24a o 24b

Bibl.: Inèdita

El Xarpolar (Planes de la Baronia, Vall de Gallinera, Vall d'Alcalà)

A principis del segle XX es va descobrir a l'extrem occidental de la serra de la Penya Foradada i en una zona d'altiplà el jaciment del Xarpolar. Des de llavors, s'han dut a terme dues actuacions, cap de les quals és recent: una en 1926 i l'altra en 1965. La cronologia, segons les últimes

revisions dels materials trobats al lloc, abraça des del segle VI fins a la primera meitat del I aC. Es tracta d'un assentament estratègic, ja que controlava el pas de la costa a l'interior (Castelló i Espí, 2000: 113-114; Grau, 2002: 113-114 i 304-305). Actualment, l'enclavament està en mal estat de conservació sobretot pels agents naturals, però encara es poden veure algunes estructures que segueixen l'arquitectura típica ibèrica. Pel que fa al tema numismàtic, cal dir que en 1928 Pericot va realitzar un estudi de les troballes fetes al poblat on cita l'aparició d'un bronze de *Castulo* (1928: 159), que posteriorment esmentarà Visado (1959: 73-74). Anys després, Mateu (1967) efectuà una recerca on tractava de les monedes aparegudes a l'*oppidum*, sobretot durant la

intervenció que va dur a terme el Laboratori d'Arqueologia de la Universitat de València en 1965 on es van trobar alguns exemplars. En el treball sobre la *Contestània ibèrica*, Llobregat recull l'existència de dues peces per a l'assentament: un as uncial romà –encara que n'hi devia haver més d'un, segons fonts orals– i un as de *Castulo* (1972: 138). En la dècada dels vuitanta del segle passat Ripollès anomena a la seua publicació tan sols quatre monedes (1982: 171), mentre que l'as de *Saitabi* existent al Museu va ser trobat en superfície en 1976 i dipositat molts anys després a la institució (Miró, 1995: 183). Per tant, i després d'aquest recorregut bibliogràfic, tan sols ens cal dir que als fons del MAMA hi trobem vuit monedes, que són les que analitzarem a la part de sota, i dues més al SIP (Servei d'Investigació Prehistòrica, València) –l'as de *Castulo*, possiblement aparegut en les cales fetes per F. Ponsell (Llobregat, 1972: 51) i publicat per Pericot, i un as republicà– (Mellado i Garrigós, 2008). Tanmateix, recentment sabem per fonts orals³ de l'existència de tres exemplars més en mans de particulars trobats a l'enclavament: un as republicà, un de *Saitabi* i un altre de *Castulo*.

88. SAITI. Unitat. Mitjan s. II aC

A.- Cap masculí amb diadema a la dreta amb ínfules; darrere, palma.

R.- Genet llancer a la dreta; a sota, sobre línia, inscripció ibèrica SAITI.

11,13/ 26,6/ 2

CNH, Saiti-3; Vives XX, 2

Inv.: 3.205/90; X1.

Bibl.: Miró, 1995; Abascal i Ripollès, 2000; Mellado i Garrigós, 2008.

89. ROMA. As. 170-140 aC

A.- Janus bifront.

R.- Proa de nau a la dreta (amb victòria i/o corona damunt proa?)

Exerg: ROMA

21,97/ 32,12/ 9

RRC p. 596

Inv.: 2.745; X2.

Bibl.: Ripollès, 1980; Mellado i Garrigós, 2008.

90. ROMA. As. 169-158 aC

A.- Janus bifront.

R.- Proa de nau a la dreta, damunt: BAV; davant: I.

26,81/ 33/ 7

RRC 179/1

Inv.: 2.020; X3.

Bibl.: Ripollès, 1980 i 1982; Abascal i Ripollès, 2000; Mellado i Garrigós, 2008.

91. ROMA. As. 169-158 aC

A.- Janus bifront, damunt: I.

R.- Proa de nau a la dreta, damunt: BAV

20,88/ 30,5/ 10-11

RRC 179/1

Inv.: 9.281; X6.

Bibl.: Mellado i Garrigós, 2008.

92. ROMA. As. 169-158 aC

A.- Janus bifront.

R.- Proa de nau a la dreta, damunt: I.

35,17/ 33/ 4

RRC 194/1

Inv.: 9.282; X7.

Bibl.: Mellado i Garrigós, 2008.

93. ROMA. As. 169-158 aC

A.- Janus bifront.

R.- Proa de nau a la dreta, damunt: figura o victòria?

Exerg: ROMA

15,44/ 30/ 10-11

RRC 186/1

Inv.: 9.283; X8.

Bibl.: Mellado i Garrigós, 2008.

94. ROMA. As. 1a meitat s. II aC

A.- Janus bifront, damunt: I.

R.- Proa de nau a la dreta.

Exerg: [r]OMA

21,58/ 31,6/ 7

RRC -

Inv.: 9.280; X5.

Bibl.: Mellado i Garrigós, 2008.

95. ROMA. As. s. II aC?

A.- Janus bifront.

R.- Il·legible.

29,52/ 32,9/ -

Inv.: 9.279; X4.

Bibl.: Mellado i Garrigós, 2008.

V. ALTRES JACIMENTS AMB MATERIAL NUMISMÀTIC

Seguidament esmentarem una sèrie de jaciments en els quals han aparegut troballes numismàtiques que coneixem gràcies a publicacions realitzades per altres autors i que, per tant, no hem estudiat personalment. No obstant això, hem volgut fer referència a aquestes per a agrupar-les i reunir les màximes evidències monetàries a la zona, tenint en compte que la seua procedència abraça l'àmbit de la nostra recerca. Algunes d'aquestes peces formen part dels fons del Museu d'Alcoi, d'altres es troben dipositades en diverses institucions.

Castell de Gallinera (Vall de Gallinera)

El castell de Gallinera o de Benirrama es troba en un dels extrems de la Vall de Gallinera, en un promontori que controla l'accés a la vall des del litoral. Actualment aquest castell està molt deteriorat, però són moltes les estructures que se'n poden veure. Les intervencions arqueològiques dutes a terme en aquest lloc es limiten a diverses prospeccions durant la dècada dels anys setanta del segle passat (en 1972, 1974 i 1979), així com a la realització de dos sondatges en 1981, un al costat del baluard central i l'altre prop de la muralla exterior pel seu costat oest (Rubio, 1988: 75 i 83). La cronologia obtinguda de l'estudi dels escassos materials extrets d'aquests dos sondatges és el d'una ocupació entre els segles XII i XIV, encara que el seu abandonament total es degué produir cap a 1644 com a conseqüència d'un important terratrèmol (Rubio, 1986). La part visible de la construcció existent a hores d'ara correspon a la realitzada durant el s. XV, i no s'hi conserven restes d'època islàmica a causa d'un terratrèmol ocorregut en 1396, fet que impossibilita trobar restes constructives de moments anteriors (Azuar, 1989: 76). Al llarg de les prospeccions superficials i sondatges, tan sols hi va aparèixer una moneda de Jaume I, en concret un dinar de billó, provinent d'un perfil que va quedar al descobert per l'ensorrament de la paret d'uns marges durant els treballs de 1981.

Castell de Penàguila (Penàguila)

En els vessants orientals de la penya del castell de Penàguila, i al costat de la fortificació medieval, es va situar un poblat ibèric que va resultar punt estratègic per al domini i control del territori d'aquesta banda de la vall i el pas de muntanya del port dels Tudons. Segons els materials existents –majoritàriament ceràmics–, l'hàbitat té una cronologia que va des de la primera meitat del s. IV fins a inicis del s. I aC. Cal destacar entre aquests una moneda de bronze que correspon a la seca de *Saitabi* (Grau, 2002: 117 i 321).

Coves de l'Alberri (Cocentaina)

L'esperó rocallós de l'Alberri, en el seu vessant meridional, està foradat per un nombre considerable de cavitats

on es van trobar restes materials de diferents moments històrics. El que aquí ens interessa és l'aparició de quatre monedes baiximperials en una de les coves, la del Llidoner. En aquesta, juntament amb restes d'època ibèrica i romana, hi ha constància de quatre bronzes, dels quals un és de Gracià (367-383 dC) i dos d'Honorí (393-423 dC) (Pascual Benito, 1987-88: 125; Grau i Garrigós, 2007: 134).

La Falguera (Alcoi)

L'abric de la Falguera, descobert en 1981, és un jaciment situat al marge dret del barranc de les Coves, al terme municipal d'Alcoi i forma part del perímetre extern del parc natural del Carrascal de la Font Roja. En aquest barranc es troben diferents coves i abrics, on en alguns dels quals hi ha pintures rupestres. La utilització d'aquest abric ha perdurat fins a èpoques recents per a tasques relacionades amb el pasturatge, com evidencien les restes d'un mur de tancament o restes de fogueres (García i Aura, 2000: 63; García i Aura, 2006). La seua cronologia abraça des del Mesolític recent fins a l'edat del Bronze, encara que també fou utilitzat de forma menys continuada o potser esporàdica durant època ibèrica i romana, com ho evidencien algunes restes materials aparegudes, entre les quals es va trobar un antoninià del s. III dC. Aquesta moneda de Claudi II, apareguda durant una intervenció arqueològica en 1999, va ser estudiada i posada en relació amb altres troballes de la zona en base a les publicacions existents en aquell moment (Hurtado, 2006: 272). No obstant això, i a manera de compilació, seguidament mostrem la peça:

96. CLAUDI II. Antoninià. ROMA. 268-270 dC
A.- [---], cap radiat de Claudi II a la dreta.
R.- LIB[e]RA[litas]a[V]G, llibertat de peu que sosté una *téssera* i una cornucòpia.
1,63/ 18,2/ 6
Inv.: 100/99.
RIC V.1, 57-58
Bibl.: Hurtado, 2006.
Jaciment: Falguera'99, UE 2002

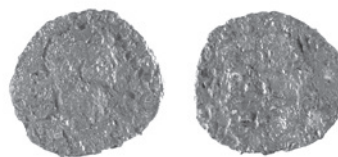

Fontanelles (Muro d'Alcoi)

Situat al terme municipal de Muro d'Alcoi (Alacant), concretament a l'altura del quilòmetre 145 de la N-340, en una zona plana per on anteriorment passaven les aigües procedents del barranc de la Cabrantà. L'excavació d'aquest jaciment es va produir d'urgència pel novembre de 1992, quan hi van aparèixer restes materials, principalment roma-

nes, durant unes obres d'urbanització a la zona. L'absència d'estructures arquitectòniques associades, així com una fragmentació important dels materials trobats al lloc, van fer pensar a l'arqueòloga que es devia tractar d'un abocador d'època baiximperial –cap al segle IV dC– molt arrasat sobretot pel treball agrícola que tradicionalment s'havia realitzat a la zona afectada (Torregrosa, 1996). Aquest jaciment d'àmplia cronologia degué estar relacionat amb un assentament agrícola baiximperial que fins al moment no s'ha localitzat, possiblement un llogaret agrícola en els primers moments del domini romà que es reocupa o perdura fins al s. IV dC (Grau i Garrigós, 2007: 133). Entre els materials trobats hi va aparèixer un antoninià molt desgastat de Claudi II que a continuació detallem:

97. CLAUDI II. Antoninià. Seca indeterminada. 268-270 dC
A.- [---]AVDIVS AVG, cap radiat a la dreta.
R.- Il·legible.
2,09/ 20/-
Inv.: 510/92.
Bibl.: Torregrosa, 1996.
Jaciment: Fontanelles-St. Antoni. Excavació. Tall 1 UE 100

Els Llombos (Planes)

Al terme municipal del poble de Planes, concretament en uns bancals de cirerers situats entre el vessant sud de la serra de l'Albureca i la carretera que travessa la Vall de Gallinera, prop del marge esquerre de la capçalera del barranc de l'Encantada, on rep el nom de barranc d'En Pardo, es troba el jaciment arqueològic anomenat els Llombos. Aquest enclavament va ser descobert gràcies a la primera fase de dos projectes d'investigació duts a terme conjuntament pels departaments de Prehistòria i Arqueologia de la Universitat de València i el d'Arqueologia de la Universitat d'Arizona (EEUU). Aquesta fase consistia en la prospecció sistemàtica de zones amb característiques concretes en les quals no aprofundirem, però que va donar com a resultat el descobriment d'aquest jaciment. El material que es va trobar durant la prospecció va ser més bé escàs: alguns fragments de ceràmica ibèrica fina i un AE 2 de Valentinià, encunyat possiblement a la seca d'Arle (Espí, 2001: 83-84 i 98).

VI. CIRCULACIÓ MONETÀRIA

En aquest apartat volem fer una breu síntesi de la circu-

lació monetària per períodes de les monedes existents als fons del MAMA. S'ha de tenir en compte que la base del nostre estudi són les peces analitzades al catàleg, motiu pel qual les monedes dipositades en altres institucions no formen part d'aquest treball. Hem organitzat aquesta secció de manera cronològica i atenent a una sèrie de criteris tipològics, acompanyada per un recorregut geogràfic de les troballes realitzades dins l'àmbit del País Valencià de les quals hi ha publicacions. L'itinerari s'inicia amb les troballes per nosaltres estudiades seguides per aquelles més pròximes a les comarques alacantines o de la resta del territori valencià.

VI.1. Època antiga (fig. 7)

Emissions	Monedes	%
Hispano-cartagineses	3	4,28
Indígenes	2	2,86
Romanes republicanes	10	14,29
Provincials	1	1,43
ss. I-II dC	1	1,43
s. III dC	18	25,71
s. IV dC	34	48,57
Finals s. V-VI dC	1	1,43
Total	70	100

Figura 7. Quadre-resum encunyacions època antiga.

Iniciem el període amb les emissions fenopúniques, en aquest cas les batudes pel bàndol cartaginès que prevalen essencialment a la zona situada al sud de l'Ebre, com així ho demostren les diverses troballes realitzades al territori de monedes púniques o emissions hispano-cartagineses que evidencien com la circulació monetària en aquesta zona durant l'últim quart del s. III aC quedava dins una òrbita netament púnica (Ripollès, 1982: 267 i 274). En aquest sentit al poblat ibèric de la Serreta van aparèixer tres monedes anepígrafes hispano-cartagineses emeses entre el 221-218 aC amb el revers del tipus cavall aturat on la inexistència de llegenda dificulta l'adscripció a una seca, que podria tractar-se de *Carthago Noua* (Garrigós i Mellado, 2004: 202). Les troballes a les comarques meridionals valencianes palesen l'esmentat anteriorment (Llobregat, 1972; Ripollès, 1980, 1982 i 2010; Llorens, 1984; Arroyo i Bolufer, 1988; Ramón, 2002 i 2010; Abascal i Alberola, 2007; Verdú, 2010; Garrigós, 2013a i 2013b).

D'altra banda, i pel que fa a les emissions indígenes, trobem que al poblat ibèric del Xarpolar hi ha dos asos de *Saitabi* i altres dos de *Castulo* (dos en institucions i els altres en mans de particulars segons fonts orals) encara que la majoria de la massa monetària la componen encunyacions foranes –de la República romana com veurem seguidament– (Mellado i Garrigós, 2008: 202). La seca de *Saitabi*, el taller millor representat al sud del País Valencià durant

els dos primers segles del procés de romanització (ss. II-I aC) té una presència destacada als enclavaments de les comarques alacantines. La seca de *Castulo* per la seua banda, amb anterioritat a la creació de la de *Carthago Noua*, exercí un cert domini dels territoris interiors del sud-est. A l'*oppidum* del Cabeçó de Mariola es té notícia de quatre monedes d'*Arse/Saguntum* i una de *Saitabi* (Visedo, 1959: 71; Llobregat, 1972: 138; Ripollès, 1980: 61). També es coneix l'existència de monedes d'aquesta última seca al castell de Penàguila (Grau, 2002: 117 i 321) i al jaciment de la Querola (Cocentaina), així com un trièbol d'*Arse* a Benilloba (Ripollès, 1982: 68 i 134; 2007: 90) i un as emès a *Valentia* aparegut durant una excavació al Camí de les Hortes a Ibi. Convé destacar que s'han documentat troballes d'emissions indígenes, tant de la seca contestana com d'altres, en diferents enclavaments de les comarques meridionals als quals remetem (Llobregat, 1972; Ripollès, 1980, 1982, 2007 i 2010; Abascal, 1989; Alberola i Abascal, 1998; Abascal i Alberola, 2007; Ramón, 2010; Garrigós, 2013a i 2013b).

De les encunyacions romano-republicanes cal esmentar els 8 exemplars del Xarpolar, majoritàriament emissions del segle II aC, que presenten un alt grau de desgast (Mellado i Garrigós, 2008: 202), fet justificat per la manca d'aprovisionament regular acabat d'encunyar per part de la República que arriba al territori peninsular tard i gastat. Del Cabeçó de Mariola es coneixen tres asos dels segles III-II aC del tipus Janus bifront i proa de nau (Ripollès, 1980: 61 i 1982: 72-73), mentre que al santuari de la Serreta tan sols es va trobar un semis romanorepublicà encunyat a Sicília entre els anys 211-208 aC, que s'explica per la destrucció o ràpid abandó de l'enclavament a finals del segle III o principis del II aC dins el context de la Segona Guerra Púnica (Garrigós i Mellado, 2004: 204). D'aquest període hi ha documentats exemplars en diversos enclavaments que no esmentarem però als quals remetem (Ripollès, 1980, 1982 i 2010; Abascal, 1989; Alberola i Abascal, 1998; Frías i Llidó, 2005; Abascal i Alberola, 2007; Ramón, 2010; Garrigós, 2013a).

Pel que fa a les emissions provincials, cal recordar que al Cabeçó de Mariola es van trobar dues monedes, una de Tiberi i una altra de Claudi (Visedo, 1959: 71; Ripollès, 1980: 61) de les quals es desconex si són emissions locals o oficials, mentre que de l'enclavament de la Serreta disposem d'un as d'August encunyat a *Carthago Noua* cap a l'any 4 aC al santuari (Garrigós i Mellado, 2004: 204). D'aquest tipus d'emissions aparegudes a les comarques meridionals del País Valencià, trobem que hi ha una preeminència de la seca de *Carthago Noua*, com la documentada a la Serreta, seguida per la d'*Ilici* als diferents assentaments consultats (Ripollès, 1980 i 1982; Arroyo i Bolufer, 1988; Abascal, 1989; Abascal i Gisbert, 1990-1991; Alberola i Abascal, 1998; Frías i Llidó, 2005; Abascal i Alberola, 2007; Abascal i al., 2007; Ramón, 2009 i 2010; Verdú, 2010; Garrigós, 2013a i 2013b).

Quant a emissions oficials dels segles I i II dC, cal esmentar únicament la troballa fortuïta d'un sesterci d'Adrià encunyat a Roma entre els anys 119-121 dC al Poble Nou de

Sant Rafael. Tal com s'ha estudiat, els ritmes d'alimentació monetària per al s. II dC són irregulars i els regnats de Ner-va a Adrià proporcionen més exemplars que dels posteriors, on es produeix un lleuger descens (Arias, 2006: 73). Per a les comarques alacantines es té constància de 98 exemplars (Ripollès, 1980; Arroyo i Bolufer, 1988; Abascal, 1989; Abascal i Gisbert, 1990-1991; Alberola i Abascal, 1998; Frías i Llidó, 2005; Abascal i al., 2007; Abascal i Alberola, 2007 i 2010; Ramón, 2010; Garrigós, 2013a i 2013b), en contrast al nombre existent a la resta del País Valencià molt més elevat –126 per a les comarques castellonenques i 122 per a les valencianes–.

En relació amb el s. III dC, al santuari de la Serreta es van trobar 15 exemplars de la segona meitat d'aquest segle. Destaquen en nombre els compresos entre el regnat de Valerià i Claudi II (253-270 dC). Aquests són: dues peces que corresponen al regnat de Valerià, cinc al regnat en solitari de Gal·liè i uns altres cinc antoninians més de Claudi II, encara que cap d'aquests de les emissions pòstumes. Les altres tres monedes corresponen a l'emperador Maximià, amb un *nummus* encunyat entre els anys 296-297 dC, i a Constanci I amb dos *nummi* més de l'any 303 dC, encunyats a *Cart-hago* (Garrigós i Mellado, 2004: 206-207). A l'abric de la Falguera es va trobar un antoninià de Claudi II amb el revers *liberalitas aug*, possiblement fruit d'una ocupació esporàdica en aquell moment (Hurtado, 2006: 272-273). Per altra banda, en les intervencions arqueològiques d'antic que es van realitzar a l'Horta Major, C. Visiedo esmenta la troballa d'una moneda molt mal conservada que podria correspondre a finals del s. III o inicis del IV dC (González Villaes-cusa, 2001: 288), que nosaltres pensem podria pertànyer a Gal·liè o Claudi II. Altrament, a l'excavació de Fontanelles, es va trobar un antoninià de Claudi II (Torregrosa, 1996: 205; Grau i Garrigós, 2007: 133), mentre que al jaciment de l'Ermite (Onil, Alacant) es va trobar en superfície una fracció de *fol·lis* de la seca de *Carthago* amb una cronologia entre el 293 i el 305 dC (García i García, 2002-2003:191). Cal destacar l'abundància d'exemplars durant el període d'anarquia militar per una inseguretat generalitzada –ocul-tacions monetàries i tesaurytzació provocades per una sèrie de tensions internes, problemes fronterers i inestabilitat dels grups dirigents–, que accentua la presència de monedes dels regnats de Gal·liè, però sobretot de Claudi II, en la massa monetària circulant a la península durant aquell moment fins al començament de la centúria següent (Lledó, 2010: 36). Aquest fet s'ha pogut constatar en diferents enclavaments de les comarques meridionals valencianes (Ripollès, 1980; González i Abascal, 1987; Arroyo i Bolufer, 1988; Abas-cal, 1989; Abascal i Gisbert, 1990-1991; Alberola i Abascal, 1998; Abascal i Alberola, 2007; Abascal i al., 2007; Lledó, 2010; Garrigós, 2013a i 2013b).

Del s. IV dC van aparèixer 32 monedes a la Serreta, una d'aquestes al poblat –de Licini I– i la resta al santuari. Dels 31 *nummi*, un és de Constantí i tres de Constantí II, dues de les sèries urbanes encunyades a Roma i Constantinoble, una emissió pòstuma de Constantí, cinc de Constant, una de

l'usurpador Magnenci, deu de Constanci II, tots del tipus genet caigut, realitzats en diferents seques, i uns altres dos *nummi* del tipus *Spes*, bé de Constanci II o Julià. Durant la segona meitat del s. IV dC, que inclou les dinasties valen-tiniana i teodosiana, es produeix una reducció en l'arribada de circulant a l'enclavament, on es van trobar cinc exem-plars, tres adscrits al tipus *securitas reipublicae* –un de Val-entinià I o Valent, un altre de Valentinià I o Gracià i també un d'indeterminat–, a banda d'un exemplar de Gracià i un altre de Valentinià II, així com una peça indeterminada que podria haver estat encunyada al llarg de la centúria (Garrigós i Mellado, 2004: 208-210). Per altra banda, en un lloc anomenat el Cofre del qual no es té cap notícia, i de manera fortuïta –per tant, no podem adscriure'l a cap enclavament–, es va trobar un bronze de Constanci II quan encara era cèsar, encunyat a Roma per l'oficina quarta, mentre que també a Cocentaina, però a la cova del Llidoner, hi van aparèixer quatre *nummi*: un de Magne Màxim, un altre de Gracià i dos d'Honor (Pascual, 1987-1988: 125; Grau i Garrigós, 2007: 134). Així mateix, durant unes prospeccions dutes a terme a la zona de Planes, va aparèixer al jaciment anome-nat AC-62 un bronze de Gracià, encunyat a Síscia, del tipus *reparatio reipub*, de característiques semblants al *nummus* de Valentinià trobat als Llombos (Espí, 2001: 98). El s. IV dC és dels que hi està millor representat, ja que les peces d'aquesta centúria són abundats i es troben en un nombre destacat de jaciments, que no enumerarem, però als quals remetem (Ripollès, 1980; Arroyo, 1985 i 1988; Arroyo i Bo-lufer, 1988; Abascal, 1989; Abascal i Gisbert, 1990-1991; Alberola i Abascal, 1998; Marot i al., 2000; Frías i Llidó, 2005; Abascal i Alberola, 2007 i 2010; Abascal i al., 2007; Ramón, 2010; Garrigós, 2013a i 2013b).

Per a finalitzar aquest apartat, cal esmentar la moneda del Castellar que en el seu moment va ser catalogada com a frustra i adscrita possiblement a època taifa. Nosaltres pensem que per les característiques tipològiques podria correspondre's amb un *nummus* de finals del s. V o del VI dC que podria anar acompanyat d'un altre tipus de material d'aquest període a l'assentament. És cert que no es pot extreure massa informació de la peça, però ens sembla veure un bust a la dreta en una de les cares i per l'altra una imatge que podria representar una victòria amb els braços alçats, la qual cosa ens fa pensar en una emissió vàndala; no obstant això, com hem dit, l'exemplar es troba molt desgastat. Els bronzes encunyats en el s. V dC solen anar acompanyats d'una perdurabilitat de la massa monetària circulant en perí-odes anteriors i és cert que a partir del s. VI dC s'incorpora-rà a la circulació dins aquest territori numerari d'adscripció vàndala i bizantina, especialment als enclavaments costa-ners. Cal destacar-hi, a més a més, que aquestes monedes per les seues característiques han estat marginades de la re-cerca, de manera que no son massa conegudes. Afortunada-ment, en els últims anys s'estan realitzant estudis que donen llum a aquest tipus de numerari que enumerem seguidament (Arroyo i Bolufer, 1988; Abascal, 1989; Marot i Llorens, 1996; Alberola i Abascal, 1998; Marot i al., 2000; Domé-

nech, 2003; Abascal i Alberola, 2007 i 2010; Lledó, 2010; Garrigós, 2013a).

VI.2. Època medieval

Les monedes d'aquest període, aparegudes en excavacions arqueològiques, en són cinc i totes provenen del Castellar. D'aquestes, tres són islàmiques, un felús pertanyent a l'emirat dependent, $\frac{1}{4}$ de dířham fatimita possiblement d'al-Ĥākīm i un $\frac{1}{2}$ dířham d'aquesta dinastia, del qual ha estat impossible extreure informació, a més a més de dues peces cristianes, un menut de billó de Jaume I i un diner de billó de Jaume II.

El felús, sense data ni seca, ha estat adscrit a l'emirat dependent i se n'han trobat exemplars semblants a les comarques alacantines a Relleu, Fontcalent i en una partida rural de Mutxamel. Dels exemplars fatimites, en trobem de la mateixa dinastia, però diferents califes, a Relleu i a Benigimbla, o al nucli urbà de Benidorm on va aparèixer un conjunt de 17 peces d'or, dues de les quals emeses per al-Ĥākīm, encara que no tenen a veure amb els valors de les existents al Castellar, també és va localitzar una gran quantitat d'exemplars d'aquest mateix governant al nucli urbà d'Elx (131 en total, entre completes i fragmentades) i un quart de dířham fatimita, possiblement d'al-Ĥākīm, al Frare (Crevillent, Alacant), així com encunyacions de diversos califes d'aquesta dinastia a la finca la Marquesa d'Almoradí, entre els quals 5 d'al-Ĥākīm (Doménech, 2003: 57, 60-61, 64, 75, 82 i 87). En canvi a les comarques valencianes, hi ha documentada a l'alqueria de Torrebufilla (Bétera) una fracció de quart de dířham d'aquest califa, mentre que a les castellonenques s'han trobat també peces fatimites, en concret 5 d'al-Ĥākīm, dins un conjunt de monedes àrabs aparegudes en una masia de la Font de la Beca (la Serra d'en Galceran) (Doménech, 2003: 32 i 46).

Pel que fa als exemplars cristians, cal exposar que l'òbol trobat al Castellar del primer monarca valencià pertany a la segona tirada realitzada en 1271 (Crusafont, 1982: 216). L'encunyació de menuts per part de Jaume I va ser molt inferior a la de diners. De fet, les troballes de les primeres peces són menys freqüents que les de les segones (Ribera i Ripollès, 2005). Així i tot, tenim constància d'un diner de Jaume I trobat al castell de Gallinera, però també al castell d'Ambra (Pego, Alacant), on van aparèixer d'aquest monarca 7 diners i un òbol –dues peces de la primera emissió de 1247-1249, 3 diners i l'òbol de la de 1271 i la resta no es va poder determinar pel seu mal estat–, al castell de Xixona diverses monedes de Jaume I i un diner d'Alfons IV, i al Frare (Crevillent) 11 monedes cristianes, una de les quals de Jaume I encunyada a Barcelona (Doménech, 2003: 54, 63 i 82). A banda d'això, trobem testimonis de la circulació de menuts, com és el cas de dos tresors, un d'aquests amb 54 monedes, aparegut en 1950 a la partida d'Ombria, a l'Atzúvia (Alacant), amb 5 òbols de la seca de València, mentre que l'altre, conservat actualment al SIP (València), amb 86 monedes, de les quals quatre són també òbols valencians, es

va trobar en 1953 al Castell de la Reina Mora a Benifairó de Valldigna (València) (Llorens i al., 1997: 57) o a l'excavació de l'alqueria de Torrebufilla (Bétera), on es van trobar 9 diners de Jaume I (Doménech, 2003: 46). Al castell de la Vilavella (Nules), amb abundància de troballes monetàries de diferents períodes, es van documentar 5 diners de billó de Jaume I, 4 dels quals encunyats a la seca de València (Doménech, 2003: 41).

Del diner de billó de Jaume II encunyat a Barcelona, segons Gil Farrés, es van realitzar dues emissions, la primera probablement en 1318 i la segona en 1324 (1976: 237). La circulació d'aquest tipus de moneda barcelonina al Regne de València és habitual, ja que els conqueridors l'havien portat amb ells. En podem citar diferents troballes, com les aparegudes a l'església de Santa Maria d'Alacant (Garrigós, 2013a: 52), la Pobla d'Ifac (Calp, Alacant), el tresor de les Rotes a Dénia (Clua, 2010: 65) o els trobats a la ciutat de València: el de València-2, localitzat en els anys vint del segle passat (Salavert, 2005a: 255) i el del Pont de la Fusta, trobat en 1995 durant unes prospeccions arqueològiques (Lluesma, 2005: 264-265), com també els 3 diners de la intervenció a Torrebufilla (Bétera) o les aparegudes en jaciments de les comarques castellonenques com les de Forcall (Doménech, 2003: 29 i 46).

VI.3. Època moderna (fig. 8)

Períodes	Total	%
Casa d'Àustria		
- Carles I	1	5,88
- Felip III	3	17,65
- Felip IV	6	35,30
- Carles II	1	5,88
- Ressegellades i/o il·legibles	1	5,88
Casa de Borbó		
- Felip V	2	11,77
- Ferran VI	1	5,88
- Carles III	1	5,88
Indeterminades	1	5,88
TOTAL	17	100

Figura 8. Quadre-resum monedes època moderna.

De les 17 monedes que hi ha al MAMA d'aquest període, 12 van ser localitzades durant intervencions arqueològiques i cinc de manera fortuïta, bé mentre es realitzaven obres en immobles o recollides superficials en jaciments. En l'últim cas van ser donacions fetes al Museu. Així trobem un diner de Carles I de l'Olivar dels Jordans o dues peces ressegellades durant la monarquia de Felip IV, una apareguda al Cabeçó de Mariola i l'altra a la cova del Vinalopó, com també les trobades en immobles: una peça de 4 maravedís de Felip V al carrer del Piló d'Alcoi i l'altra del mateix valor

que l'anterior, però del regnat de Carles III, localitzada dins de la paret d'una casa al poble de Planes.

Cal destacar els exemplars apareguts en enclavaments adscrits a moments anteriors, fet que no és estrany i demostra la freqüentació durant molt de temps d'un lloc determinat, encara que siga de manera casual. És el cas de l'Olivar dels Jordans, jaciment d'època andalusina, on va aparèixer un diner de billó de Carles I batut a València, segons Gil Farrés entre 1553 i 1556 (1976: 454), durant unes obres d'urbanització. Com també de la cova del Vinalopó, adscrita al paleolític superior, on es va trobar un exemplar de 8 maravedís ressegellat en 1655 de Felip IV; o del Cabeçó de Mariola, d'època ibèrica, on es va trobar una peça de coure el valor de la qual ha estat impossible saber a causa del seu estat, però pensem que pel ressegell que té podria correspondre al s. XVII.

L'existència d'aquestes peces fruit d'una freqüentació esporàdica la trobem també en enclavaments pròxims geogràficament, com són els casos a Alacant del jaciment romà de l'Almadrava (ss. I-III dC), on va aparèixer un diner de Carles I o de la vil·la romana del Parc de les Nacions (ss. I-IV dC), on es va trobar un diner del s. XVII de la seca de València i dos exemplars d'època contemporània (Garrigós, 2013a: 43 i 45-46).

Les 12 monedes restants existents al MAMA van aparèixer a les intervencions arqueològiques dutes a terme a Alcoi com a conseqüència de la reurbanització del Raval Vell. Hi ha dos diners valencians de Felip III de 1610, sis peces de Felip IV –dues són monedes de 16 maravedís, dos diners encunyats a València i les altres dues pel mal estat de conservació no han pogut ser identificades amb precisió–, un diner de Carles II, una moneda de 2 maravedís barcelonins de Felip V de 1720 i, finalment, un ral d'1 de Ferran VI encunyat a Madrid en 1748.

La presència de moneda encunyada per aquests monarques en altres jaciments és abundant. Així, al nucli antic d'Alacant durant els últims anys es van dur a terme diverses intervencions arqueològiques, com la realitzada durant l'ampliació del Museu de l'Assegurada (actual MACA), on van aparèixer, entre altres peces, una moneda de 2 maravedís encunyada a Segòvia el 1605 i dos diners valencians de Felip III, tres de Felip IV i dos de Carles II; al carrer de la Vila Vella cantonada amb el carrer Lucentum es va localitzar una peça de 8 maravedís de Felip IV de Segòvia, i en aquest últim carrer també hi van aparèixer 8 maravedís ressegellats del s. XVII; al carrer Balseta, dos diners de Felip III, un altre diner de les mateixes característiques de Felip III o de Felip IV i un divuitè de Felip IV; i al carrer Jorge Juan, un altre diner valencià de Felip III (Garrigós, 2013a: 47-50). També cal destacar el tresor amagat a Sant Joan d'Alacant el 1823 –amb motiu de la incursió a la zona alacantina de l'exèrcit francès– i localitzat de manera fortuïta en 1963, constituït per 501 monedes (15 d'or i 486 de plata), encunyades tant en seques americanes com peninsulars. D'aquestes últimes volem esmentar les de Felip V, batudes 44 a la de Madrid, 35 a la de Segòvia i 11 a la de Conca; de Ferran VI hi havia

22 exemplars encunyats a la de Madrid i 13 a la de Sevilla; mentre que de Carles III, i d'aquestes últimes dues seques, 59 fetes a Madrid i 5 a Sevilla (Ramón, 2013: 39 i 60-78).

A la ciutat de València són abundants els tresors amb moneda valenciana, com els que van ser amagats durant la Guerra de Successió al carrer Fos, que contenia 1 divuitè i un novenet de Felip III i 51 divuitens de Felip IV, així com numerari de Carles II (Tormo, 2005a: 300); i el del carrer de la Bosseria, que de les 94 peces que actualment es conserven la gran majoria són moneda valenciana dels segles XVII i XVIII (Tormo, 2005b: 313).

Cap al nord del País Valencià, a les comarques castellanenques, a la necròpolis de Xilxes es van excavar uns enteraments i en tres d'aquests es van localitzar monedes, tant exemplars valencians d'època de Felip III, Felip IV i Carles II, com de seca castellana, en concret dues ressegellades en temps de Felip IV, dos rals de a dos batuts a Segòvia, un de Felip V i un altre de Carles III, i dos mitjos escuts de Ferran VI encunyats a Madrid el 1757 (Hurtado i al., 2011: 952-955). Uns altres enterraments on es van localitzar peces numismàtiques va ser al Fossar d'Alcolea (Morella), de les quals es va identificar un possible diner valencià de Carles I i un altre de Felip IV (Duarte i al., 2013: 244). A l'Alt Maestrat, a la localitat de Vilar de Canes, es troba el jaciment del Mas de la Segarra, on van aparèixer sis monedes, de les quals destaquem un diner valencià de Felip III i un ral de Ferran VI encunyat a Madrid en 1754 (Torregrosa, 2014: 239). També a Orpesa del Mar, al jaciment de la Torre del Rei trobem nombroses peces de seques molt variades: 50 de Carles I, 52 de Felip III, 13 de Carles II, 5 exemplars de Felip V i 3 de Carles III (Falcó, 1996).

Com hem vist, la troballa de moneda d'època moderna dins dels nuclis urbans de les ciutats, ja siga de manera fortuïta o en excavacions arqueològiques, és molt freqüent per la reocupació dels mateixos espais al llarg del temps. A banda d'Alcoi i de Planes, trobem les ciutats d'Alacant i València com a grans exponents, però també altres nuclis urbans com els de Xilxes, Vilar de Canes, Morella o Orpesa.

VI.4. Època contemporània

D'aquesta època hi ha al MAMA un total de 56 peces, gairebé totes trobades durant les excavacions urbanes d'urgència a Alcoi, a excepció d'una apareguda al barri de Batoi. D'aquestes monedes, 46 van aparèixer al Raval Vell –10 de les quals a la Torre de Riquer– i 8 a la Vila (set al nucli urbà i una al Museu Arqueològic Municipal). De totes aquestes, vuit no han pogut ser adscrites a cap emissor a causa del mal estat de conservació, encara que per les característiques les hem identificades com a peces d'aquest moment històric. Del total del conjunt, en destaquem per la seua quantitat les encunyades durant el Govern Provisional amb 24 exemplars, però també n'hi ha una de Ferran VII, cinc d'Isabel II, 8 d'Alfons XII, dos de la Segona República, tres de la dictadura de Franco i unes altres tres de Joan Carles I. Com a peça diferent, hi ha una italiana del rei Víctor Manuel.

Durant la Guerra de la Independència, Ferran VII és presoner de Napoleó a França, de manera que les emissions realitzades sota el seu nom són de caràcter simbòlic i estan emeses sobretot per una Junta Superior Nacional, encara que també per diferents localitats, les colònies a Amèrica, etc. D'aquest moment tenim al MAMA una peça de 1811 localitzada al Raval Vell encunyada per aquesta Junta en una seca mòbil a Catalunya que, a causa dels moviments bèl·lics, anava oscil·lant entre Reus i Tarragona entre 1809 i 1811 (Gil Farrés, 1976: 508). Uns altres exemples de monedes d'aquest monarca són les localitzades en excavacions urbanes com les d'Alacant, on es van trobar peces de 8 maravedís al solar de l'ampliació del Museu de l'Assegurada, al carrer Balseta i a l'església de Santa Maria (Garrigós, 2013a: 47-48 i 52) o al tresor de Sant Joan d'Alacant, on hi ha un total de 74 exemplars de diferents valors i seques (Ramón, 2013: 87-92). També a València en van aparèixer a la plaça de Mossèn Sorell dos de 8 maravedís en prou mal estat en un tresoret de tan sols nou peces (Hurtado i Berrocal, 2005: 320), o al carrer dels Borja un altre depòsit monetari on hi havia un exemplar de 8 maravedís de Ferran VII (Salavert, 2005b: 340). A Castelló, al jaciment ja esmentat de la Torre del Rei, també hi va aparèixer un altre de Ferran VII, el més modern de tot el conjunt (Falcó, 1996: 518).

Al MAMA es conserven cinc monedes d'Isabel II localitzades al nucli urbà d'Alcoi: a la Vila, al Raval Vell i l'última al barri de Batoi, prop del carrer el Xop. Totes són de ½ cèntim d'escut i van ser encunyades entre 1866 i 1868, però pel mal estat de conservació no podem saber amb certesa ni la data ni la seca. L'existència de moneda isabelina és abundant en diferents excavacions, com podem veure a la ciutat d'Alacant, als carrers Balseta i al de St. Agustí (Garrigós, 2013a: 48-49); a València, a la plaça de Mossèn Sorell –amb 7 exemplars de diferents valors– (Hurtado i Berrocal, 2005: 325) i al carrer Borja –amb 6 monedes de 2 ½ cèntims– (Salavert, 2005b: 340) o a Requena (València), on en 1989 durant els treballs d'assolament del convent dominic, al replà d'una escala, va aparèixer un important tresor amb monedes d'or, del qual s'han conservat un total de 223 peces, entre les quals hi havia alguna d'Isabel II (Llorens i al., 1997: 61). També a Vilar de Canes, al Mas de la Segarra, es va trobar una moneda d'Isabel II (Torregrosa, 2014: 236).

L'aparició de monedes contemporànies en jaciments de cronologia anterior és habitual per la freqüentació d'aquests llocs, i tal com hem vist a l'apartat de moderna, també trobem a la Cueva de la Diabla (Aiora, València), amb una cronologia prehistòrica, una peça de 4 maravedís d'Isabel II de 1842 (García i al., 2011: 37), o al Grau Vell de Sagunt –important assentament romà que ha sigut identificat com l'antic port de la ciutat– on, a banda d'una quantitat nombrosa de peces d'època antiga, sobretot romana, hi van aparèixer 10 cèntims d'Alfons XII encunyats a Madrid entre 1877 i 1879 (Gozalbes, 1999: 174).

De les intervencions arqueològiques dutes a terme al nucli urbà d'Alcoi, hi ha diverses peces que corresponen al període del Govern Provisional. Entre aquestes n'hi ha

1 pesseta de 1870 apareguda al Raval Vell, però també 23 monedes de coure amb tots els valors que es van emetre, trobades tant al Raval Vell –21 peces, dues de les quals a la Torre de Riquer– com a la Vila –2 exemplars–. Totes pertanyen a la seca de Barcelona, encara que realitzades a la fàbrica d'Oeschger, Mesdach & Cia. a Biache Saint-Vaast, al nord de França, com testimonien les lletres OM que trobem sota les potes del lleó (Martorell, 2002: 93). L'abundància de monedes d'aquest moment està present en altres excavacions, com el cas de la ciutat d'Alacant on les trobem al Parc de les Nacions, l'ampliació del Museu de l'Assegurada, la Llotja, la Rambla Méndez Núñez, l'església de Santa Maria o als carrers Jorge Juan i Sant Agustí, les quals fan un total de 16 monedes (Garrigós, 2013a); o també les documentades a la partida rural de la Deula (Crevillent), amb 6 peces del Govern Provisional i la Primera República (Doménech, 2003: 83). Per altra banda, a València es van trobar diferents tresorets amb abundant moneda d'aquest període, com el de la plaça de Sant Jaume (Hurtado, 2005a: 332), al carrer de Sant Miquel (Hurtado, 2005b: 338) o al carrer Borja (Salavert, 2005a: 340), amb un total de 30 peces.

Tot seguit, les monedes que trobem als fons del Museu procedents d'excavacions corresponen a Alfons XII, que va regnar fins a 1885. Exemplars d'aquest moment van ser recuperats a la Torre de Riquer –dos de 5 cèntims i tres de 10–, al Museu Arqueològic –una peça de 10 cèntims– i al Raval Vell –2 de 5 cèntims–. Com ocorria amb les monedes emeses pel Govern Provisional, la seca encarregada de fabricar-les durant el regnat d'Alfons XII era Barcelona, però va ser l'empresa Oeschger, Mesdach & Cia. l'encarregada de fer-ho. Peces d'aquest monarca hi són presents en diferents jaciments valencians, com en l'ampliació del Museu de l'Assegurada, al carrer Jorge Juan, a la Llotja i a la Rambla de Méndez Núñez, tots a Alacant (Garrigós, 2013a: 47-49 i 51), així com en els tresors de la plaça de Sant Jaume (Hurtado, 2005a: 332), al carrer Sant Miquel (Hurtado, 2005b: 338) o al carrer Borja (Salavert, 2005b: 340-341) de la ciutat de València.

De la Segona República espanyola hi ha dues monedes aparegudes a la Vila, amb valor d'1 pesseta i seca de Madrid, encunyades en 1937 però realitzades a Castelló, on s'havia traslladat la Casa de Moneda i Timbre a principis de 1937 a causa de la Guerra Civil (Martorell, 2002: 199). Com a testimoni d'aquest fet, disposem d'exemplars iguals als d'Alcoi a la ciutat d'Alacant, al recentment excavat refugi antiaeri de la plaça Sèneca⁴ on van aparèixer dues peces; o bé a la col·lecció numismàtica de l'Ajuntament d'aquesta ciutat –conservada al MUSA–, on hi ha un total de 3.077 monedes d'aquest període, de les quals 576 són d'1 pesseta, encara que es desconeix la procedència del conjunt (Garrigós, 2013a: 54).

Finalitzat el conflicte bèl·lic, F. Franco va instaurar una dictadura que duraria 36 anys. D'aquest llarg període es van localitzar a la Torre de Riquer 50 cèntims de 1949 i al Raval Vell dos exemplars d'1 pesseta de 1953 i 1966, encunyats els tres com tots els emesos pel general després

de la contesa (a excepció d'alguns de commemoratius) a Madrid. La moneda de la dictadura és molt abundant en les excavacions urbanes, entre altres coses per haver circulat fins a dates relativament recents. A tall d'exemple i d'aquest moment en trobem en diferents solars de la ciutat d'Alacant, com són els de l'ampliació del Museu de l'Assegurada, la Llotja, l'església de Santa Maria i als carrers Jorge Juan, Sant Josep, Sant Rafael i Soledat, amb un total de 49 peces (Garrigós, 2013a: 47, 49-52 i 54), així com al citat refugi de la plaça Sèneca d'Alacant, on també hi havia 10 cèntims de 1945.

De Joan Carles I es van trobar al Raval Vell alguns exemplars del seu mandat. Un d'aquests és 1 pesseta amb l'escut heretat de la dictadura franquista –molt abundant ja que al llarg de cinc anys es van realitzar diferents tirades– que, a poc a poc, va anar substituint les monedes amb la imatge de Franco. L'altra peça amb valor de 5 pessetes té el disseny realitzat per a commemorar l'organització del mundial de futbol l'any 1982, mentre que l'última moneda correspon a 1 pesseta de 1992. Del monarca han aparegut peces en moltes excavacions, fins i tot amb dates molt recents. Com a mostra esmentem les trobades a Alacant als carrers Sant Rafael o Sant Josep, on la peça més moderna és de 100 pessetes de 1990 (Garrigós, 2013a: 50).

Per concloure aquest període amb les monedes procedents de troballes fortuïtes o d'intervencions arqueològiques, cal esmentar l'aparició durant els treballs d'exemplars estrangers. En el cas d'Alcoi, cal destacar-hi els 10 *centesimi* del rei italià Víctor Manuel II (r. 1861-1878), trobats a la Torre de Riquer. Val la pena dir que l'existència de moneda estrangera no és estranya en solars urbans. En aquest sentit, a Alacant al carrer Sant Rafael 6-14 es va realitzar una excavació on es van trobar diverses peces numismàtiques, dues de les quals pertanyien a la IV República Francesa (Garrigós, 2013a: 50); o a València al tresor amagat durant la Guerra Civil al carrer Borja es van trobar, juntament a moneda espanyola, 20 exemplars francesos –de Napoleó III i la III República, un de britànic de la reina Victòria i 9 peces italianes de Víctor Manuel II (Salavert, 2005b: 346-349).

VII. CONCLUSIONS

L'estudi realitzat abraça un període de temps molt extens –des del s. III aC fins al s. XX– on hem tractat de l'existència de monedes a les comarques centromeridionals del País Valencià i la seua circulació dins el territori. D'aquesta manera, cal destacar que entre les peces d'època antiga no n'hi ha cap que no siga de bronze, fet que no vol dir que no circulen monedes d'un altre metall, sinó que aquestes es troben poc representades en les troballes de la zona. Convé recordar que les de bronze afavoreixen l'ús de bescanvis i mercaderies de xicoteta envergadura i que se sol realitzar dins un circuit majoritàriament local o pròxim al lloc d'emissió. És per aquest motiu que entre les peces hispano-cartagineses,

aquestes hagen estat batudes possiblement a *Carthago Noua*, o que entre les indígenes hi haja una preeminència de la seca de *Saitabi*, o posteriorment entre les emissions cíviques tornen a predominar novament les encunyacions realitzades a *Carthago Noua* o bé a *Illici*, de la qual no disposem de cap exemplar. Entre les monedes oficials quasi no hi ha peces dels segles I i II dC, excepte una d'Adrià i trobem al s. III dC, i seguint els mateixos fluxos monetaris, una prevalença dels exemplars de Gal·liè i Claudi II, com també el predomini dels *nummi* del s. IV dC, tan desgastats pel seu ús perllongat que arriba a centúries posteriors. Els exemplars d'època antiga segueixen els mateixos patrons d'abastiment monetari que la resta de comarques meridionals al País Valencià, és a dir una massa monetària important en dos períodes concrets (ss. II-I aC i III-IV dC) i moments amb poca presència (ss. I-II dC) que poc tenen a veure amb el funcionament econòmic de l'Imperi.

Pel que fa a l'època medieval, és important recordar l'escassa moneda existent d'aquest període –tan islàmica com cristiana. No obstant això, hem de dir que la presència de moneda fatimita i especialment d'al-Hākim en tresorats o troballes al llarg del territori valencià, és de les més habituals, i ens sorprèn la quasi absència, no tan sols d'aquesta dinastia, sinó d'altres moments –anterior o posterior– al fons del Museu procedents d'excavacions o troballes fortuïtes, si tenim en compte la importància d'Alcoi o d'altres nuclis urbans pròxims i destacats. Per altra banda, la gairebé inexistència d'exemplars cristians, sobretot al nucli urbà, encara que siguen de monarques posteriors a Jaume I, també ens sembla estrany. És cert que la reocupació d'assentaments al llarg de la història és habitual, però també ho és l'aparició de restes que així ens ho demostren. Si trobem restes arquitectòniques o altres tipus de material, però entre aquest no hi ha existència de monedes, la informació proporcionada és esbiaixada.

Quant a la moneda d'època moderna, com ocorria amb les medievals, ens sorprèn el reduït nombre de les trobades si el comparem amb les d'època antiga o contemporània. Aquesta manca de numerari no és l'habitual en altres llocs, com demostren jaciments propers d'Alacant o València, on les troballes d'aquest tipus són importants. De les conservades al MAMA, cal destacar-hi la inexistència de metalls nobles, ja que tots els exemplars són de coure, encara que un d'ells presenta un bany de plata. Cal subratllar la representativitat de les peces estudiades –diners valencians, monedes castellanes ressegellades en època de Felip IV, etc.–, doncs la circulació d'aquestes pel nostre territori era molt habitual, i de fet aquests exemplars en altres indrets, com les ciutats d'Alacant i València, però també a Sant Joan o les terres de Castelló, són molt nombrosos i estan ben documentats.

Amb referència a les troballes d'època contemporània, aquestes són les més nombroses al nucli urbà d'Alcoi, tot destacant les del Govern Provisional amb 24 peces. Com ocorria en períodes anteriors, cal recordar que pràcticament tots els exemplars estudiats són d'escàs valor –coure o bronze–, mentre que els més recents tenen aliatges sense

valor intrínsec, com el cuproníquel o l'alumini. Aquest fet no significa que no circularen monedes d'or o de plata, però evidentment sí que és més habitual el numerari de poc valor, utilitzat en les transaccions comercials de productes de consum diari de preu més modest i, per tant, requerien una moneda menuda. A més a més, convé recalcar que la majoria de monedes contemporànies catalogades van localitzar-se en solars del Raval i la Vila d'Alcoi, barris obrers històricament on el poder adquisitiu de la majoria de la població era reduït. La utilització continuada de les peces per part de la població, unida al seu ús al llarg del temps —demostrat en diferents ocultacions realitzades durant la Guerra Civil en què s'inclouen exemplars d'Isabel II, del Govern Provisional i d'Alfons XII— propicia un important desgast d'aquestes, fet que queda palès en la majoria del numerari estudiat, que com hem vist, fins i tot ens impossibilita en alguns casos una catalogació exacta de les monedes estudiades.

L'estudi i publicació dels diferents materials —entre els quals el numismàtic— que hi ha als fons dels museus, ha d'ajudar a completar el registre arqueològic i permetre una visió total dels assentaments, fet que afavorirà un millor coneixement de l'ocupació del territori o la freqüentació d'algunes zones durant períodes llargs de temps o de manera esporàdica. Si no es duen a terme estudis integrals dels registres analitzats, la informació de què es disposarà continuarà sent parcial i, per tant, incompleta.

VIII. NOTES

1. Volem expressar el nostre agraïment a les persones que d'una manera o una altra ens han facilitat la realització de l'estudi següent, així com els seus consells o suggeriments: J. H. Miró, E. Cortell, A. Barrero, P. Luque, J. A. Mellado i, per descomptat, al director del Museu d'Alcoi, J. M. Segura.
2. Volem agrair a C. Doménech Belda la informació proporcionada, així com les seues apreciacions sobre les peces islàmiques.
3. Volem agrair a la *Unió Cultural d'Amics de la Vall de Gallinera* i a J. J. Ortolà Vercher la informació proporcionada sobre aquests exemplars.
4. Volem agrair a M. Lumbreras Voight, que ha realitzat l'estudi de les monedes de l'excavació del refugi Sèneca d'Alacant, la informació proporcionada sobre el material numismàtic (dipositat al MUSA), investigació que es troba pendent de publicació.

IX. BIBLIOGRAFIA

- ABAD CASAL, L. (2000). L'Horta Major (Alcoi). *Catàleg Museu Arqueològic Municipal Camil Visedo Moltó*: 121-124. Alcoi.
- ABASCAL PALAZÓN, J.M. (1989). *La circulación monetaria del Portus Ilicitanus*. València.
- ABASCAL PALAZÓN, J.M.; GISBERT SANTONJA, J.A. (1990-1991). Numismática y evidencia arqueológica en el alfar romano de la Almadrava (Setla- Mirarosa-Mirafior). *Lucentum*, IX-X: 133-160.
- ABASCAL PALAZÓN, J. M.; CEBRIÁN FERNÁNDEZ, R.; RONDA FEMENÍA, A.; SALA SELLÉS, F. (eds.) (2007). *Baños de la Reina (Calpe, Alicante). Un vicus romano a los pies del Peñón de Ifach*. Calp.
- ABASCAL PALAZÓN, J.M.; ALBEROLA BELDA, A. (2007). *Monedas antiguas de los museos de Elche*. Real Academia de la Historia, Gabinete de Antigüedades. Madrid.
- ABASCAL PALAZÓN, J.M.; ALBEROLA BELDA, A. (2010). Hallazgos monetarios en Calpe (2ª serie). *Lucentum*, XXIX: 163-186.
- ALBEROLA BELDA, A.; ABASCAL PALAZÓN, J.M. (1998). *Moneda antigua y vida económica en las comarcas del Vinopó*. València.
- ARIAS FERRER, L. (2006). *La Circulación Monetaria en el Levante Peninsular durante el siglo II d.C.* Fundació Municipal "José Mª Soler" Villena.
- ARROYO ILERA, R. (1985). El tesoro de monedas tardorromanas de Monforte (Alacant). *Acta Numismática*, 15: 139-156.
- ARROYO ILERA, R. (1988). Estudio numismático del yacimiento tardorromano del Albir (Altea-Alacant). *Acta Numismática*, 17-18: 153-172.
- ARROYO ILERA, R.; BOLUFER MARQUES, J. (1988). Anàlisi numismàtica del conjunt monetari de la Punta de l'Arenal (col·lecció Segarra Llamas). *Xàbiga*, 4: 25-37.
- AZUAR RUIZ, R. (1989). *Denia Islámica. Arqueología y poblamiento*. Alacant.
- AZUAR RUIZ, R. (2000). El Castellar (Alcoi). *Catàleg Museu Arqueològic Municipal Camil Visedo Moltó*: 125-128. Alcoi.
- BAÑÓ ARMIÑANA, R.; DÁVILA LINARES, J.M. (2006). El Raval Vell. *Història d'Alcoi*: 148-149. Alcoi.
- BAZZANA, A. (1992). *Maisons d'Al-Andalus. Habitat médiéval et structures du peuplement dans l'Espagne Orientale*. Madrid.
- BRUCE II, C.R.; CUHAJ, G.; DUDLEY, M. (Eds.) (2006). *Standard Catalog of World Coins, 1801-1900*. Iola, WI (EUA). Krause Publications. (=WC)
- CALICÓ, X. (2008). *Numismática Española. Catálogo de todas las monedas emitidas desde los Reyes Católicos hasta Juan Carlos I, 1474 a 2001*. Barcelona.
- CASTELLÓ i MARÍ, J.; ESPÍ i PÉREZ, I. (2000). El Xarpolar (Planes de la Baronia, Vall d'Alcalà). *Catàleg Museu Arqueològic Municipal Camil Visedo Moltó*: 113-116. Alcoi.
- CAYÓN, A.; CAYÓN, C.; CAYÓN, J. (2005). *Las monedas españolas. Del tremis al euro. Del 411 a nuestros días*. Madrid.

- CLUA i MERCADAL, M. (2010). Circulación monetaria en Alicante durante la colonización feudal. *Catàleg de l'exposició Monedas. Todas las caras de la historia. Colecciones numismáticas del MARQ*: 58-68.
- CRAWFORD, M.H. (1974). *Roman Republican Coinage*. Cambridge. (= RRC)
- CRUSAFONT i SABATER, M. (1982). *Numismática de la Corona Catalano-Aragonesa medieval (785-1516)*. Madrid.
- DÁVILA LINARES, J. M. (2006). La vila medieval. *Història d'Alcoi*: 126-127. Alcoi.
- DOMÉNECH BELDA, C. (1995). Circulación monetaria de época emiral en el País Valenciano: el problema de las primeras emisiones en cobre. *Actas del IX Congreso Nacional de Numismática* (Elx, 1994): 281-302.
- DOMÉNECH BELDA, C. (2003). *Dinares, dirhames y feluses. Circulación monetaria islámica en el País Valenciano*. Alacant.
- DOUGLAS NICOL, N. (2006). *A Corpus of Fātimid Coins*. Trieste.
- DUARTE MARTÍNEZ, F.X.; HERNÁNDEZ GARCÍA, F.J.; HURTADO MULLOR, T.; DE ANTONIO OTAL, J.M. (2013). Intervenció al Fossar de la Pobla d'Alcolea (Morella, Ports): aspectes arqueològics, històrics, arquitectònics i urbanístics. *Quaderns de Prehistòria i Arqueologia de Castelló*, 31: 229-254.
- ESPÍ i PÉREZ, I. (2001). Noves dades sobre poblament ibèric i romà a les comarques de l'Alcoià i del Comtat. Les valls de les Punes, Polop, Serpis mitjà i Alcalà. *Recerques del Museu d'Alcoi*, 10: 83-110.
- FALCÓ FUERTE, V. (1996). Estudio numismático de los hallazgos de la Torre del Rey (Oropesa del Mar, Castelló). *Quaderns de Prehistòria i Arqueologia Castellonenca*, 17: 505-525.
- FRÍAS CASTILLEJO, C.; LLIDÓ LÓPEZ, F. (2005). Evolución de las actividades comerciales en la factoría de salazones de Picola-Portus Ilicitanus (Santa Pola, Alicante): Análisis numismático. *III Congreso internacional de estudios históricos. El mediterráneo: la cultura del mar y la sal*: 205-219. Santa Pola.
- GARCÍA ATIÉNZA, G.; BUSQUIER CORBÍ, J.D. (2008-2009). Excavaciones arqueológicas en el sector La Vila del centro histórico de Alcoy. Manzana delimitada por las calles Sant Antoni, del Carme, Sant Blai y Pintor Casanova. *Recerques del Museu d'Alcoi*, 17-18: 85-96.
- GARCÍA BORJA, P.; CARRIÓN MARCO, Y.; LÓPEZ PERIS, J.E.; MORALES PÉREZ, J.V.; PARDO GORDÓ, S.; PÉREZ i FERRER, F.; PÉREZ JORDÀ, G.; ROMAN MONROIG, D.; SAÑUDO DIE, P.; VERDASCO CEBRIÁN, C. (2011). Les ocupacions prehistòriques de Cueva Diabla (Ayora, València). *Saguntum-PLAV*, 43: 33-54.
- GARCÍA BARRACHINA, A.M.; GARCÍA GANDÍA, J.R. (2002-2003). El jaciment romà de l'Ermita (Onil, Alacant). *Recerques del Museu d'Alcoi*, 11-12: 187-194.
- GARCÍA PUCHOL, O.; AURA TORTOSA, J.E. (2000). L'abric de la Falaguera (Alcoi). *Catàleg Museu Arqueològic Municipal Camil Visedo Moltó*: 63-66. Alcoi.
- GARCÍA PUCHOL, O.; AURA TORTOSA, J.E. (coord.) (2006). *El abric de la Falaguera (Alcoi, Alacant). 8.000 años de ocupación humana en la cabecera del río de Alcoi*. Alcoi.
- GARRIGÓS i ALBERT, I. (2013a). El MUSA (Museo de la Ciudad de Alicante) y sus fondos numismáticos. *Mansio, Revista de Arqueología y Patrimonio Cultural*, 1: 39-58.
- GARRIGÓS i ALBERT, I. (2013b). Les monedes de la vil·la romana de Casa Ferrer I als fons del MUSA (Museu de la ciutat d'Alacant). *Lucentum*, XXXII: 171-183.
- GARRIGÓS i ALBERT, I.; MELLADO RIVERA, J.A. (2004). Les monedes de la Serreta: consideracions sobre la circulació monetària a les comarques meridionals del País Valencià. *Recerques del Museu d'Alcoi*, 13: 201-226.
- GARRIGÓS i ALBERT, I.; MELLADO RIVERA, J.A. (2008-2009). La col·lecció numismàtica del Museu d'Alcoi. Antiguitat. *Recerques del Museu d'Alcoi*, 17-18: 183-214.
- GARRIGÓS i ALBERT, I.; SANTOS-OLMO SANTAMARÍA, J. (2010). La col·lecció numismàtica del Museu d'Alcoi. Època moderna. *Recerques del Museu d'Alcoi*, 19: 157-186.
- GARRIGÓS i ALBERT, I.; SANTOS-OLMO SANTAMARÍA, J. (2011). La col·lecció numismàtica del Museu d'Alcoi. Època contemporània. *Recerques del Museu d'Alcoi*, 20: 191-216.
- GIL FARRÉS, O. (1976). *Historia de la moneda española*. Madrid.
- GONZÁLEZ PRATS, A.; ABASCAL PALAZÓN, J.M. (1987). La ocultación monetaria de la d'Eula, Crevillente (Alicante) y su significación para el estudio de las invasiones del siglo III. *Lucentum*, VI: 183-196.
- GONZÁLEZ VILLAESCUSA, R. (2001). *El mundo funerario romano en el País Valenciano. Monumentos funerarios y sepulturas entre los siglos I a. de C.- VII d. de C.* Madrid-Alacant.
- GOZALBES FERNÁNDEZ DE PALENCIA, M. (1999). *Los hallazgos monetarios del Grau Vell (Sagunt, València)*. València.
- GRAU MIRA, I. (2000). El Cabeçó de Mariola (Alfafara, Bocairent). *Catàleg Museu Arqueològic Municipal Camil Visedo Moltó*: 117-120. Alcoi.
- GRAU MIRA, I. (2002). *La organización del territorio en el área central de la Contestania Ibérica*. Alacant.
- GRAU MIRA, I.; GARRIGÓS i ALBERT, I. (2007). Aproximació al poblament romà de les Valls d'Alcoi. *Recerques del Museu d'Alcoi*, 16: 113-150.

- GUILLEM GARCÍA, G. (2007). *Memoria final. Excavación arqueológica en la Calle Caragol, 14, 16 y 18 (Alcoi)*.
- GUTIÉRREZ LLORET, S. (1996). *La Cora de Tudmīr de la antigüedad tardía al mundo islámico. Poblamiento y cultura material*. Madrid-Alacant.
- HURTADO MULLOR, T. (2005a). Una ocultación de “chavos negros” del siglo XIX en la plaza de San Jaime de Valencia. *Tesoros monetarios de Valencia y su entorno*: 327-332.
- HURTADO MULLOR, T. (2005b). Un tesorillo de “chavos negros” de la calle San Miguel de Valencia. *Tesoros monetarios de Valencia y su entorno*: 333-338.
- HURTADO MULLOR, T. (2006). Una moneda de Claudio II en la Falguera, en García, O. i Aura, J.E. (coord.). *El Abric de la Falguera (Alcoi, Alacant)*. 8000 años de ocupación humana en la cabecera del río de Alcoi: 272-273.
- HURTADO MULLOR, T.; BERROCAL RUIZ, P. (2005). Un tesorillo de monedas del siglo XIX en la plaza de Mosén Sorrell de Valencia. *Tesoros monetarios de Valencia y su entorno*: 319-325.
- HURTADO MULLOR, T.; MORAÑO POBLADOR, I.; GARCÍA FUERTES, J.M.; ALBELDA GARCÍA, J.F. (2011). Tres conjuntos monetales de época moderna documentados en la necrópolis cristiana de Xilxes (Castelló). *Actas del XIV Congreso Nacional de Numismática*: 949-970.
- LAJARA MARTÍNEZ, J.; PÉREZ GARCÍA, A. (2006a). *Informe de sondeos arqueológicos en la zona A-5 del Raval Vell de Alcoy. Sector 1 del PRI del Casco Antiguo de Alcoy. Unidad de ejecución UE 1-A (zona comprendida entre las calles Piló, Ambaixador Irles, Sant Agustí, Pza. de les Xiques)*.
- LAJARA MARTÍNEZ, J.; PÉREZ GARCÍA, A. (2006b). *Informe de sondeos arqueológicos en el Raval Vell de Alcoy. Sector UE1-B. Unidad de ejecución UE 1. Sector 1 del PRI del Casco Antiguo de Alcoy*.
- LAJARA MARTÍNEZ, J.; PÉREZ GARCÍA, A. (2006c). *Informe de sondeos arqueológicos en la zona A-6 del Raval Vell de Alcoy. Sector 1 del PRI del Casco Antiguo de Alcoy. Unidad de Ejecución UE 1-A (zona comprendida entre las calles Sant Gregori, Ambaixador Irles, Sant Agustí)*.
- LAJARA MARTÍNEZ, J.; PÉREZ GARCÍA, A. (2006d). *Informe de sondeos arqueológicos en zona A-3 y PSA del Raval Vell de Alcoy. Unidad de ejecución UE 1-A. UA1 del sector 1 del PRI del Casco Antiguo de Alcoy (zona comprendida entre las calles Sant Agustí, Ambaixador Irles -nº impares- Mare de Déu d'Agost)*.
- LAJARA MARTÍNEZ, J.; PÉREZ GARCÍA, A. (2006e). *Informe de sondeos arqueológicos en zona A-1 del Raval Vell de Alcoy. UA 1 del Sector 1 del PRI del Casco Antiguo de Alcoy. Unidad de ejecución UE 1-A (zona comprendida entre las calles Ambaixador Irles (nº impares) y Mare de Déu d'Agost (nº pares))*.
- LAJARA MARTÍNEZ, J.; PÉREZ GARCÍA, A. (2006f). *Informe de sondeos arqueológicos en zona A-4 del Raval Vell de Alcoy. Sector 1 del PRI del Casco Antiguo de Alcoy. Unidad de ejecución UE 1-A (zona comprendida entre las calles Sant Agustí, Ambaixador Irles -nº pares- Mare de Déu d'Agost)*.
- LAJARA MARTÍNEZ, J.; PÉREZ GARCÍA, A. (2006g). *Informe de resultados de los sondeos arqueológicos ampliados en el Sector UE1-B de la Unidad de Ejecución UE1 UA1-Sector 1 del PRI del Casco Antiguo de Alcoy*.
- LAJARA MARTÍNEZ, J.; PÉREZ GARCÍA, A. (2007). *Informe de sondeos arqueológicos en C/ Barbacana 2 a 16 Raval Vell de Alcoy. Sector 1 del PRI del Casco Antiguo de Alcoy. Unidad de ejecución UE 1-A (zona comprendida entre las calles Piló, Barbacana 2-16 y Pza. de les Gallines)*.
- LARA VIVES, G. (2005). Lucernas de La Serreta. *Recerques del Museu d'Alcoi*, 14: 123-142.
- LÓPEZ SEGUÍ, E.; GUILLEM FERNÁNDEZ, L.; GOMIS FERRERO, F. (2007). *Excavación arqueológica realizada en el solar de la Calle Carmen esq. C/ Sant Antoni esq. C/ Pintor Casanova esq. C/ Sant Miquel, Alcoi (Alicante)*.
- LÓPEZ SEGUÍ, E.; GUILLEM FERNÁNDEZ, L.; BARCIELA GONZÁLEZ, V. (2008-2009). Intervención arqueológica en la manzana formada por las calles Pintor Casanova, Sant Antoni, del Carme y Sant Miquel (Alcoi, Alacant). *Recerques del Museu d'Alcoi*, 17-18: 97-102.
- LLEDÓ CARDONA, N. (2010). El uso monetario en Alicante durante el período romano imperial y la época tardoantigua. *Monedas, todas las caras de la historia. Colecciones numismáticas del MARQ*: 28-43.
- LLOBREGAT CONESA, E.A. (1972). *Contestania ibérica*. Alacant.
- LLORENS FORCADA, M.M. (1984). Hallazgos monetarios en la zona costera alicantina. *Saguntum-PLAV*, 18: 249-265.
- LLORENS FORCADA, M.M.; RIPOLLÈS ALEGRE, P.P.; DOMÉNECH BELDA, C. (1997). *Monedes d'ahir, tresors de hui*. València.
- LLUESMA ESPANYA, J.A. (2005). El tesoro medieval del Pont de Fusta (València). *Tesoros monetarios de Valencia y su entorno*: 261-272.
- MAROT i SALSAS, T.; LLORENS FORCADA, M.M. (1996). La circulación monetaria en el siglo VI dC en la costa mediterránea: la Punta de l'Illa de Cullera (València). *Revista d'Arqueologia de Ponent*: 151-180.
- MAROT i SALSAS, T.; SALA SELLÉS, F.; LLORENS FORCADA, M.M. (2000). Contextos monetarios del siglo VI: las monedas procedentes de los vertederos del barrio de Benalúa (Alicante). *V Reunión d'Arqueologia Cristiana Hispànica* (Cartagena, 1998): 507-518.

- MARTÍNEZ ENAMORADO, V. (2006). Una inscripción funeraria andalusí procedente de Alcoy. *Recerques del Museu d'Alcoi*, 15: 161-164.
- MARTORELL LINARES, M. (2002). *Historia de la peseta. La España contemporánea a través de su moneda*. Barcelona.
- MATEU i LLOPIS, F. (1967). Hallazgos monetarios XX. *Numario Hispánico*, XI: 45.
- MATEU i LLOPIS, F. (1972). Hallazgos monetarios XXII. *Numisma* 114-119, núm. 1395.
- MATTINGLY, H.; SYDENHAM, E. (1926). *The Roman Imperial Coinage, vol. II, Vespasian to Hadrian*. Londres. (= RIC II)
- MATTINGLY, H.; SYDENHAM, E.; WEBB, P. (1927). *The Roman Imperial Coinage, vol. V, Part I*. Londres. (= RIC V.1)
- MATTINGLY, H.; SUTHERLAND, C.; PEARCE, J. (1951). *The Roman Imperial Coinage, vol. IX, Valentinian I to Theodosius I*. Londres. (= RIC IX)
- MELLADO RIVERA, J.A.; GARRIGÓS i ALBERT, I. (2008). La circulació monetària a les comarques alacantines en època ibèrica: l'exemple del jaciment del Xarpolar, en Miñarro, M. i Valenzuela, S. (ed.), *Actes del I Congrés de Joves Investigadors en Arqueologia dels Països Catalans: la protohistòria als Països Catalans, Arqueomediterrània* 10: 201-204.
- MIRÓ AGULLÓ, J.B. (1995). La colección de monedas de la Asociación de San Jorge. Alcoy. *Revista de la Fiesta de Moros y Cristianos*: 183-185.
- OLCINA DOMÉNECH, M. (2000). La Serreta (Alcoi, Cocentaina, Penàguila). *Catàleg Museu Arqueològic Municipal Camil Visedo Moltó*: 105-112. Alcoi.
- ORTEGA PÉREZ, J.R.; PEDRAZ PENALVA, T. (2006). *Memoria final. Excavación arqueológica. C/ Gaudí s/n – C/ Sin rotular. Camí de Les Hortes o Fernovet s/n (Ibi, Alicante)*.
- PASCUAL BENITO, J.L.L. (1987-1988). Les Coves sepulcrales de l'Alberri (Cocentaina). El poblament de la Vall Mitjana del riu d'Alcoi durant el III mil·lenari BC. *Saguntum-PLAV*, 21: 109-167.
- PÉREZ BOTÍ, G. (2006). La evolución formal y cronológica de la cazuela andalusí en El Castellar (Alcoi, Alacant). *Recerques del Museu d'Alcoi*, 15: 85-92.
- PÉREZ BOTÍ, G. (2007). La evolución formal de la serie "Tapadera" de El Castellar de Alcoi (Alicante) en época islámica. *Recerques del Museu d'Alcoi*, 16: 183-190.
- PÉREZ BOTÍ, G. (2008). La cerámica islámica a mano y/o torneta de El Castellar (Alcoi, Alicante). *Lucentum*, XXVII: 191-198.
- PÉREZ BOTÍ, G. (2011). El horizonte almohade en el registro cerámico de El Castellar (Alcoi, Alacant). *Recerques del Museu d'Alcoi*, 20: 181-189.
- PÉREZ BOTÍ, G. (2013-2014). La caracterización de la cerámica islámica de El Castellar de Alcoi (Alicante) de finales del siglo IX y siglo X: *El Horizonte Castellar I. Recerques del Museu d'Alcoi*, 22-23: 53-68.
- PERICOT GARCÍA, L. (1928). El poblado ibérico del "Charpolar". *Archivo de Prehistoria Levantina*, I: 157-162.
- POVEDA NAVARRO, A.M. (2005). El santuario ibero-romano de La Serreta y la información de su terra sigillata. *Recerques del Museu d'Alcoi*, 14: 99-122.
- RAMÓN SÁNCHEZ, J.J. (2002). El hallazgo de moneda hispano-cartaginesa de La Escuera (Alicante). *Actas del X Congreso Nacional de Numismática* (Albacete, 1998): 243-251.
- RAMÓN SÁNCHEZ, J.J. (2009). Monedas de ceca hispano-latina en la ciudad romana de *Lucentum* (Alicante). *Actas del XIII Congreso Nacional de Numismática* (Cádiz, 2007), vol. I: 413-433.
- RAMÓN SÁNCHEZ, J.J. (2010). Las colecciones numismáticas del MARQ de Alicante. *Monedas, todas las caras de la historia. Colecciones numismáticas del MARQ*: 80-91.
- RAMÓN SÁNCHEZ, J.J. (2013). *El tesoro de Sant Joan d'Alacant*. Alacant.
- REYNOLDS, P. (1993). *Settlement and pottery in the Vinalopo Valley (Alicante, Spain). A.D. 400-700*, BAR International Series 588, Oxford.
- RIBERA, A.; RIPOLLÈS, P.P. (Eds.) (2005). *Tesoros monetarios de Valencia y su entorno*. Ajuntament de València, València.
- RIPOLLÈS ALEGRE, P.P. (1980). *La circulación monetaria en las tierras valencianas durante la Antigüedad*. Barcelona.
- RIPOLLÈS ALEGRE, P.P. (1982). *La circulación monetaria en la Tarraconense Mediterránea*. SIP, Sèrie de Treballs Varis, 77. València.
- RIPOLLÈS ALEGRE, P.P. (2007). *Las acuñaciones de la ciudad ibérica de Saitabi*. València.
- RIPOLLÈS ALEGRE, P.P. (2010). La circulación monetaria en Alicante hasta la época imperial. *Monedas, todas las caras de la historia. Colecciones numismáticas del MARQ*: 16-27.
- RUBIO GOMIS, F. (1986). Castillo de Gallinera. *Arqueología en Alicante 1976-1986*: 41-42.
- RUBIO GOMIS, F. (1988). *Catálogo de yacimientos y materiales altomedievales y musulmanes*. Alcoi.
- SALAVERT LEÓN, J.V. (2005a). Tesoros olvidados (1): Los conjuntos de Almenara-Benavites y Valencia-2. La circulación monetaria en los siglos XIII y XIV. *Tesoros monetarios de Valencia y su entorno*: 249-259.
- SALAVERT LEÓN, J.V. (2005b). El tesoro de la calle de los Borja: una ocultación de "chavos negros" durante la Guerra Civil. *Tesoros monetarios de Valencia y su entorno*: 339-355.

- SANTOS-OLMO SANTAMARÍA, J.; GARRIGÓS i ALBERT, I. (2012). La col·lecció numismàtica del Museu d'Alcoi. Època medieval. *Recerques del Museu d'Alcoi*, 21: 61-78.
- SEGURA HERRERO, G. (2006). La necrópolis andalusí del Oli-var dels Jordans (Alcoy). *Recerques del Museu d'Alcoi*, 15: 155-160.
- SEGURA HERRERO, G.; QUEREDA LEGUEY, M.A. (2006). Excavaciones arqueológicas en la calle Perú (Alcoy): silos tardorromanos versus calcolíticos. *Recerques del Museu d'Alcoi*, 15: 147-154.
- SEGURA MARTÍ, J.M. (1992). Museu Arqueològic Municipal d'Alcoi Camil Visedo Moltó. Memòria d'activitats 1991. *Recerques del Museu d'Alcoi*, 1: 101-107.
- SEGURA MARTÍ, J.M. (2000). El Museu Arqueològic Municipal C. Visedo Moltó. Història d'una institució. *Catàleg Museu Arqueològic Municipal Camil Visedo Moltó*: 143-171. Alcoi.
- SEGURA MARTÍ, J.M. (2007). *Documentación arqueológica e històrica de las obras de rehabilitación del antiguo "Hospital dels Desemparats"*. Excavación arqueológica realizada en el solar anexo al antiguo "Hospital dels Desemparats" Pl. Mare de Déu, C/ Verge Maria, C/ Sant Miquel (Alcoi, Alicante).
- SEGURA MARTÍ, J.M. (2008-2009). Seguimiento arqueológico de unas obras en el inmueble de la primitiva iglesia de Santa María de Alcoi (ss. XIII-XIX), posteriormente destinado a Hospital (ss. XVIII-XIX). *Recerques del Museu d'Alcoi*, 17-18: 123-136.
- SUTHERLAND, C.H.V.; CARSON, R.A.G.; BRUUN, P. (1966). *The Roman Imperial Coinage, vol. VII, Constantinus to Licinius, A.D. 313-337*. Londres. (= RIC VII)
- TORMO FERRIOLS, F. (2005a). Una ocultación de la Guerra de Sucesión de la calle Fos (Valencia). *Tesoros monetarios de Valencia y su entorno*: 299-312.
- TORMO FERRIOLS, F. (2005b). El tesoro de la Guerra de Sucesión de la calle Bolsería (Valencia). *Tesoros monetarios de Valencia y su entorno*: 313-318.
- TORREGROSA GIMÉNEZ, P. (1996). Resultados de la excavación arqueológica de urgencia en Fontanelles (Muro de l'Alcoi, Alicante). *Recerques del Museu d'Alcoi*, 5: 203-207.
- TORREGROSA YAGO, J.M. (2014). Hallazgos monetarios en el Mas de la Segarra (Vila de Canes, Alt Maestrat-Castelló). *Quaderns de Prehistòria i Arqueologia Castellonenca*, 32: 235-240.
- TORRÓ i ABAD, J. (1981). La colección de monedas valencianas del Museo Arqueológico Municipal. *Alcoy. Revista de la Fiesta de Moros y Cristianos*: 84-85.
- TORRÓ i ABAD, J. (1983). L'Horta Major un habitat tardomedieval. *Alcoy. Revista de la Fiesta de Moros y Cristianos*: 108.
- TORRÓ i ABAD, J. (1984). Arqueología medieval de Alcoi y su entorno. *Alcoy. Prehistoria y Arqueología. Cien años de investigación*: 277-309. Alcoi.
- TORRÓ i ABAD, J. (2000a). Alcoi medieval: la vila i el raval (segles XIII-XVI). *Catàleg Museu Arqueològic Municipal Camil Visedo Moltó*: 133-139. Alcoi.
- TORRÓ i ABAD, J. (2000b). *Memoria*.
- TORRÓ i ABAD, J. (2004). *Informe preliminar*.
- TORRÓ i ABAD, J. (2005). El Portal de Riquer. *Alcoy. Revista de la Fiesta de Moros y Cristianos*: 143-145.
- TORRÓ i ABAD, J. (2007). La Torre de N'Aiça. *Alcoy. Revista de la Fiesta de Moros y Cristianos*: 150-152.
- TORRÓ i ABAD, J.; SEGURA MARTÍ, J.M. (2008-2009) Arqueología urbana en Alcoi: los datos del subsuelo. *Recerques del Museu d'Alcoi*, 17-18: 7-66.
- VALERO CLIMENT, A. (2007). *Inventario de materiales, Placeta del Fossar, 4, Alcoy (Alicante)*.
- VALERO CLIMENT, A. (2008-2009). Una excavación urbana en Alcoi: la placeta del Fossar n.º4. *Recerques del Museu d'Alcoi*, 17-18: 97-102.
- VERDÚ PARRA, E. (2010). Sobre la presencia de monedas púnicas en sepulturas de la necrópolis de l'Albufereta (Alacant). *Mainake*, XXXII, 1: 301-333.
- VILLARONGA, L. (1994). *Corpus Nummum Hispaniae Ante Augusti Aetatem*. Madrid. (= CNH)
- VICENS PETIT, J.M. (1988-1989). Estudio arqueológico del Barranc del Sint (Alcoi). *Lucentum*, VII-VIII: 57-78.
- VISEO MOLTÓ, C. (1922a). Excavaciones en el monte La Serreta, próximo a Alcoy. *Memorias de la Junta Superior de Excavaciones Arqueológicas* 41, Madrid.
- VISEO MOLTÓ, C. (1922b). Excavaciones en el monte La Serreta, próximo a Alcoy. *Memorias de la Junta Superior de Excavaciones Arqueológicas* 45, Madrid.
- VISEO MOLTÓ, C. (1959). *Alcoy. Geología. Prehistoria*. Alcoi.
- VIVES ESCUDERO, A. (1926). *La moneda hispánica*. Madrid (= Vives).
- WALKER, J.A. (1956). *Catalogue of the Arab-Bizantine and Post Reform Umayyad Coins*. British Museum, Londres.